

СВОБОДА НАРОДАМ — СВОБОДА ЛЮДИНІ!

ВІСНИК

THE HERALD

Суспільно-політичний місячник

З М І С Т

	стор.		стор.
І. Ірлявський — Великодний спомин	1	А. Орликовський — Нова держава	
М. Зеров — Чистий Четвер	1	Африки	13
М. Драй-Хмара — Лебеді	1	І. Людим — Калмицьке „Русские черті”	15
В. Качмар — Суд Пилата над Ісусом	2	Е. М. — З Нотатника	16
І. В-к — Підмоги шукають — підпорок	4	І. Франко — Поза межами можливого	18
М. Чировський — Морока з фермерськими господарствами	7	П. Кізко — Доля родини Довбаня	22
Р. Левко — Поширення націоналізму на Заході	11	В. Юрченко — На річній конференції	25
		В. Щербій — Політичні тарантули	26
		М. К. — Заприялилися	28
		Г. Завадович — Повість про Київ	29
		В. Франко-Ключко — Лист до редакції	32

ОРГАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ СВОБІД УКРАЇНИ

РІК X Ч. 4 (90)
YEAR X № 4 (90)

КВІТЕНЬ 1956
APRIL 1956

ЦІНА 50 ЦЕНТІВ
PRICE \$ 0.50

І. Ірлявський (Рошко)

ВЕЛИКОДНИЙ СПОМИН

Скільки літ проминуло, мій брате,
Що не радість несли, а журбу.
Від дитинства багато я втратив
І багато в дорозі забув.
А прийде лишень рідний Великдень
В цвіті вишень, в коронах дерев, —
Давня пісня об'явиться, вийде
І за серце ізнову бере.
В ній минулість, що чаром повита,
Таємничість забута у ній,
Її бачив в небачених видах
Все на стежці білявій своїй.
На тій стежці справляли ми свято,
Під зірками палили вогні,
Тим то й мрій залишилось багато
Таких рідних та милих мені.
А тим дзвоном, що північ вітали,
Свою тугу найпершу дали,
Ми, як діти, що все те бажали,
Що ніколи в житті не знайшли.
Скільки літ проминуло від того,
Всі пішли за водою, як сні,
Як і день, що родився із Богом
В наших серцях ясных.

М. Зеров

ЧИСТИЙ ЧЕТВЕР

„І абіє пітел възгласи...”

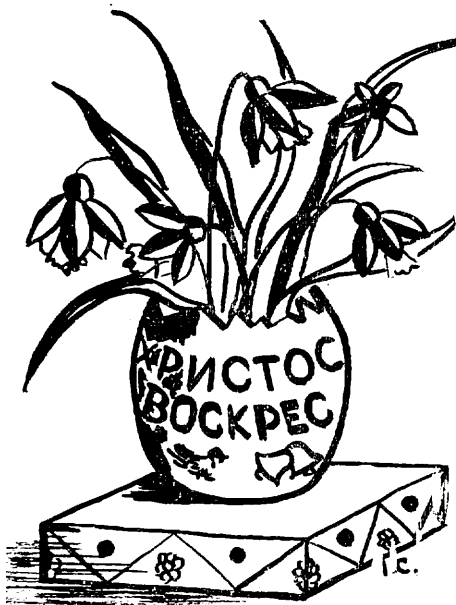
Свічки і теплий чад. З високих хор
Лунає спів туги і безнадії;
Навколо нас кати і кустодії,
Синедріон, і кесар, і претор.

Це долі нашої смутний узор.
Для нас на дворищі багаття тліє,
Для нас пересторогу півень піє
І слуг гуде архіерейський хор.

І темний ряд евангельських історій
Звучить, як низка алегорій
Про наші підлі і скупі часи.

А за дверима, на цвинтарі, в притворі
Свічки і дзвін, дитячі голоси
І в теплом повітрі вогні зорі.

29.VI. 1921.

М. Драй - Хмара.

ЛЕБЕДІ

На тихім озері, де мріють верволози,
Давно приборкані, і влітку й восени
То плюскоталися, то плавали вони,
І ший гнулися у них, як буйні лози.

І плесо шерхнуло, пірнувши в білі сні, —
Плавці ламали враз ті крижані лани,
Коли ж дзвінки, як скло, надходили морози
І не страшні були для них зими погрози.

О, гроно п'ятірне нездоланих співців!
Крізь бурю й сніг гремить твій переможний спів,
Що рзбиває лід одчаю і зневіри.

Держайте, лебеді: з неволі, з небуття
Веде вас у світи ясне сузір'я Ліри,
Де пінить океан кипучого життя.

В. Качмар.

СУД ПИЛАТА НАД ІСУСОМ ХРИСТОМ

Урядовий палац римського намісника, пре-тор, у Єрусалимі, був розкішний та велича-вий. Цілий будинок, великих розмірів, був збу-дований з дорогоцінного тесаного мармуру. Подвійні мармурові сходи вели до брами бу-динку, що пишався на узбіччю.

Закон жидівського права, на сторожі якого стояв Синедріон — старшинська рада жидів, у числі 71-членів, строго забороняв увиходити жи-дам до поганського дому. Тільки жовніри та слуги запровадили Ісуса Христа до залі перед Понтійського Пилата. Архієрей і Синедріон ли-шилися перед палатою. Їм негодиться осквер-няти себе, бо тоді не могли б їсти пасху. Зреш-тою єрусалимський нарід і римський намісник взаємно себе ненавиділи. Як усі римляни, Пон-тійський Пилат погорджував людьми східнього походження, а жидів, зокрема, ненавидів до безтями.

У такому чуттєвому настрою Пилат виходить на балкон палати, перед якою товпилася кіль-котисячна юрба, повна злоби та ненависти до Ісуса Христа. Аджеж у попередню ніч, потайки, у домі первосвященника Каяфи, а не в судовій залі Газит, Синедріон виніс присуд смерти на Ісуса Христа. Цілу ніч ота роз'юджена товпа глумилася над Ісусом, дошкулюючи Йому різ-ними наругами та прикростями. Одначе, щоб їхня зухвалість над справедливістю мала бодай відтінь якоїсь легальности, архієреї та Синед-ріон уже вдосвіта, в п'ятницю прибули на збо-рище. Йшлося про те, щоб Ісуса вдруге засу-дити на смерть, бо римський цісар не надавав жидам, чи пак Синедріонові, права судити на

смерть. Право карати будьякого злочинця смер-тю належало римському намісникові, в даному випадкові в Єрусалимі, Понтійському Пилатові.

З балькону Пилат звернувся до Каяфи та пер-восвященників словами погорди та зневаги: „Яку провину приносите на Цього ось тут Чо-ловіка?“ Це несамовито збентежило вчорашніх „суддів“ — Синедріон. Каяфа та головні пер-восвященники надіялися, що Пилат з нагоди їхнього великого свята — пасхи буде лагідний і прийме всі їхні скарги на Ісуса. Тому жидів охопила страшенна лють на Пилата. Вони крик-нули з пересердя: „Якщо б Він не був винен смерти, то ми не були б привели Його до тебе“. Отож, вони сказали Пилатові, що допомагаються не суду, а затвердження вчорашнього присуду смерти, схваленого Синедріоном на Ісуса.

Пилат, склавши руки, стояв на бальконі та обсервував розлючену юрбу. Він догадувався про наміри жидів і їхніх первосвященників. Ба-чучи, що товпа шаліє і не подає конкретних до-казів вини Ісуса, Пилат звернувся до товпи й іронічно промовив: „Візьміть Його та судіть на основі вашого закону“. Отим виявив Пилат і ствердив, що всі обвинувачення жидів на Ісуса є нелегальні. При цих згірдливіх словах Пилата, члени Синедріону збагнули своє хитке стано-вище. Вони не могли допустити, щоб Пилат виправдав Ісуса, тому вони почали кричати: „Нам не вільно нікого вбивати“, даючи таким чином до пізнання Пилатові, які є їхні дома-гання.

Чи повторяти перед Пилатом безосновні за-киди, на основі яких Синедріон засудив Ісуса на смерть? Ні! Аджеж там свідчили підкуплені, ложні свідки проти Ісуса. Зрештою Ісус на запит Каяфи: „Заклинаю Тебе Богом Живим, що б Ти нам сказав, чи Ти є Син Божий?“ Ісус відповів без вагання: „Так, ти сказав“. Тоді Каяфа роз-дер свою ризу й сказав: „Навіщо нам свідків, Він сказав хулу, що ви гадаєте?“, поспитав чле-нів Синедріону. Ті заревіли: „Він є винен смер-ти“. Одначе жиди знали, що це ніякий закид перед Пилатом. Тимто вони придумали миттю три нові, інші „закиди“, які підходили б до впо-добу римському намісникові. Ось вони: 1). „Ми

“VISNYK” — “THE HERALD”

Published by the Organization for Defense of Four
Freedoms of Ukraine Inc.

Monthly except July and August when bi-monthly.

“Second class mail Privileges Authorized at
New York, N. Y.”

I. Wowczuk Editor in Chief.

Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

переконалися, що цей Чоловік підбурює нарід". 2). Ми довідалися, що Він забороняє людям платити податки цісареві. 3). Ми чули, що цей Чоловік є Помазаником, що Він є Царем". Правда, Ісус ніколи не проголошував себе царем, але прилюдно голосив у своїх науках, що Він є обіцяним Месією. Якщо б Ісус був хотів проголосити себе царем, піднявши жидівський прапор проти поганського Риму, закликав не платити дань римському цісареві, якщо б бунтував нарід в його неволі, словом, якщо б Ісус був зробив те, що Йому жиди закинули, то кожен жид проляв би останню краплину крові за Ісуса. Навпаки, Ісус Христос дав усім до пізнання, що Він не прийшов на цей світ як політичний реформатор, а як Син Божий. Тому теж увесь жидівський нарід ненависно виступив проти Нього.

Пилат збагнув, що жиди оцими новими скаргами хочуть його настрашити й тому поглянув на них з ще більшим обридженням. З його сивих і зимних очей сипало вогнем, а його уста скривилися судорожною наругою до жидів. Зірвавшись з судейського трону, він вийшов до претору, давши наказ полковникові гвардії вести за собою Ісуса. Таким робом Пилат дав жидам зрозуміти, що він їм не довіряє, що він самий переслухає В'язня і, що він, не боїться погроз жидівської товпи. Водночас жидівське священство вмить зрозуміло, куди прямує Пилат. І коли Христа взято зперед їхніх очей, вони почали кричати й богохулити.

На лискучій, мозаїковій долівці палати Пилата, Ісус став віч на віч з Пилатом. Мертву тишу переривали водограї, з яких вода з легесеньким шелестом падала на широкі листя лілей, що прикрашували нутро залі. Ісус стоїть поміж мрамуровими стовпами, які підтримують відомий золотий дах, збудований царем Іродом, що тому років 33-и хотів убити Дитятко Ісуса. А тепер Пилат зайняв місце царя Ірода. Пилат вперше в своєму життю, багатому на різні пригоди, став перед лицем загадкової Особи, якої поведінка та самий зовнішній вигляд належать до іншого світу. Пилата не цікавили дві перші скарги, що їх висунули жиди. Ні, він з якимсь острахом і зацікавленням запитав про третій закид жидів. „Чи Ти є цар Іудейський”? Ісус спокійно підніс голову й заглянув у вічі

свого судді. „Чи ти це від себе питаєш, чи може другі це тобі про мене сказали?” Отака відповідь Ісуса геть збентежила Пилата. Він зближається до Ісуса та розпитує про життя і спонуки, які цим життям руководять. Він особливо хоче знати, що саме спонукало весь жидівський нарід так ненавидіти Ісуса. Тому він простягнув свої руки й запитав: „Що Ти учинив”? Ісус так відповів Пилатові: „Мое царство не є з цього світу. Якщо мое царство було б з цього світу, тоді мої слуги були б старалися, що б я не попав у руки жидів. Ні, мое царство не є тут”.

Пилат був збентежений й здивований такою відповіддю Ісуса. Він переконався, що перед ним стоїть Особа так Божественна, як і чоловіча. Пилат знову схиляється до Христа і питає з ще більшою цікавістю: „Чи Ти таки цар?” Ісус відповів: „Ти кажеш, що я є цар. На це я родився, щоб дати свідоцтво правди. Кожний, хто слухає голосу мого, є з правди”. Однак Пилат тільки стиснув плечима й запитав Ісуса: „Що є правда”? В його голові закружляло. Він усвідомив собі, що він є практичний політик, а не філософ, як Сократ і Плятон. Пилатові видалося, що Ісус є теж такий ідеоліст і можливо є жертвою своїх мрій про своє царство. З такими думками Пилат встав і вийшов на балькон з Ісусом. Перед піднесеним морем скаженілої юрби, Пилат спокійно та виразно проголосив: „Я не нахожу жадної вини в Цьому Чоловікові”.

Заява Пилата призвела ярбу до ще більшої люті. Несамовиті вигуки прорізували громом усе довкілля. Пилат непокоївся і бентежився мовчазним спокоєм Ісуса. Він звертається до Христа, щоб боронився перед закидами товпи. Однак Ісус не відозвався ні словечком. І тому Пилат, зачувши голоси юрби, що Ісус навчає людей від Галилеї аж по Іудею, почав хитрувати. Користаючи з того, що владу над Галилеєю має тетрарх Ірод, рішив відослати Ісуса до Ірода, що б цей його судив. Наблизившись до юрби, вияснив їй своє рішення, думаючи, що позбудеться прикрого обов'язку в тій справі.

Якби Пилат був справжнім суддею, а менше політиком, суддею а не дипломатом, оборонцем справедливості, а не політичним спекулянттом, він був би увільнив Ісуса. Бо сам він признав, що не знаходить у Нього жадної вини. Колиб Пилат був слухав своєї совісті, то його

I. В-к

ПІДМОГИ ШУКАЮТЬ – ПІДПОРОК

Прем'єр-міністр Англії, не покладаючись ні на кого з свого оточення, либонь, сам студіював матеріяли ХХ-го З'їзду. Висліди тих студій, висновки міністра Ідена невідомі. Але відомо, що Британія готується достойно вітати Микиту Хрущова й Миколу Булганіна, які вибираються в гості до англійської королеви.

А Молотов на ХХ-му З'їзді запевняв, що „ніколи раніше Центральний Комітет партії й його президія не були так активно зайняті зовнішньою політикою, як протягом останнього часу”. І це тоді, коли внутрішньо-імперських клопотів повно, а тимбільше після ХХ-го З'їзду. Чому справді така увага до зовнішньої політики? Третій рік Хрущов з Булганіним роз'їжджають по світах, гостюють. Два роки тому вибралися до Китаю з великими подарунками, потім відвідали Тіто, ніби перепросили його, хоч про суть нарад їхніх допуття ніхто не знає. Тріумфальна подорож до Індії й інших країн Сходу, а оце вибираються відвідати й англійських лордів. Не спроста те все, Подорожування, чи то пак активна зовнішня політика московських ханів, стане більш зрозумілою, коли поглянути на політичний уклад сил у світі. Приблизно 30% світової території є нині під владою Москви, або в сфері її панування. Других 30% є під проводом бльоку держав, очолюваних Америкою, а 40%, бувші колоніяльні території, народи яких є в стані національного становлення, державного оформлення й боротьби проти колоніалізму.

Ніхто, мабуть, не буде заперечувати того, що

ім'я було б записане в історії золотими буквами. А так його ім'я згадується у символі віри, як нищителя правди й справедливости. Пилат, як і всі люди без засад, був боягузом і мужем без чести. Це підтверджує Пилат у другому суді над Ісусом, коли велів Його бити та в кінці мимо того, що не знайшов Спасителя винуватим, узяв воду й вмив руки, заявивши: „я не винен крові цього Праведника”. Значить Пилат потвердив присуд смерті Синедріону на Ісуса Христа проти свого переконання.

природи нинішнього світового напняття не можна зводити тільки до боротьби між комунізмом і не комунізмом. Ота третя частина, колоніяльний світ, який в ХХ-му столітті прийшов до голосу й активно виявляє себе, як політична сила, є й буде в нинішньому змагові вирішною. За нього, за впливи над отими 40% світової території, де проживає біля ½ населення світу, яке приходить до державного життя в боротьбі проти колоніалізму, йде великий змаг між першими двома бльоками. Парадокс в тому, що ССРСР, країна російського колоніалізму, де нечувано жорстоко подавляється всякий спротив національної окремішности, відрубности народів, поневолених російським більшевизмом, підробляючись під домагання націоналізмів, досі мала змогу поширювати свої впливи на отой третій простір. І це помагало російським більшевикам утримувати цілість Імперії, поборюючи в себе націоналізми поневолених народів. Ота велика імперська політика має свою історію, яка не почалась від більшевиків. Року 1925, 20. січня „Правда” надрукувала цікаву карикатуру. Тодішній нарком зовнішніх справ Чичерін, дивиться на компас, стрілка якого повернулася на схід. Під карикатурою підпис: „стрілка повертається на схід”. Того ж вечора на концерті, що його давав Наркомат Зовнішніх Справ для дипломатичного корпусу, посол Латвії, Озолс в розмові з Чичеріном натякнув йому на карикатуру й півжартома сказав: захід може бути спокійний, бо інтереси ССРСР повернулися на схід. Чичерін, либонь, задумався, як пише в спогадах Озолс, і відповів: ніби так, але не я, другі повернули стрілку. Тими другими, що повертали стрілку компаса був Сталін, який ішов за заповітами Леніна. Не з симпатій до китайців він це робив, а з інтересів Імперії. Колективне керівництво очищає комунізм від сталінізму, активізуючи політику, визначену стрілкою компаса. Нею зумовлені вчорашні й сьогоднішні подорожування.

Здобутки націоналізмів, з якими воюють колоніяльні політики, а в імперії — ССРСР більшевики, таять велику небезпеку й для імперії. Усуверенення Індії, Марокко, Судану, боротьба

на Кипрі й інші — все те не лишається без відгону серед поневолених російським большевизмом народів, воно посилює відцентрові сепаратистичні, протиімперські сили в їхній боротьбі проти большевизму. Московська „Правда” за 25. січня ц. р. надрукувала дві цікаві телеграми: міністра Судану до міністра Зовнішніх Справ України Паламарчука і відповідь останнього. Уряд Судану, повідомляючи про незалежнення своєї країни з 1. січня, висловив надію і сподівання, що уряд України „зробить відповідні кроки”. Очевидно, йшло про те, щоб уряд України, як і інших суверенних держав, визнав Судан і встановив з ним дипломатичні відносини. Але Паламарчук не міг цього зробити, він змушений був обмежитись до привітання й побажань. Телеграми ці читали українці, читали й інші завойовані російським большевизмом народи й, напевно, аналізували по своєму. З тієї аналізи міг бути лише один висновок: Судан перестав бути колонією, а Україна ще нею є. В отих протиріччях, що є між конституцією й фактичним станом, таїться небезпека для імперії. Це напевно розуміють в Москві тому, крім інших моментів, в своїй активній зовнішній політиці хочуть якимось завуальювати ці протиріччя, шукати бодай часового порозуміння з урядами, що зацікавлені в збереженні колоніялізму. Не в гості вибирається Микита з Миколою до Англії, а за інтересом, „живот імперський спасаючи”.

Англійцям запилюватимуть очі своїми демократичними реформами, запевнятимуть, що імперську стайню почищено від сталінізму й пропонуватимуть мирно співжити. В себе ж, в імперії при допомозі співжиття намагатимуться подолати глибоку кризу, устabilізувати захитані відносини на кремлівському Олімпі. Які б не були мотиви, що спонукали Англію приймати большевиків, вони будуть використані колективним керівництвом для підсилення свого авторитету. „Наших приймала королева” — скажуть тисячі пропагандистів і агітаторів, які роз’яснюють новий курс політики, щоб убивати надії поневолених народів на поцейбічний світ. І як не дивно, а виглядає, що і в цьогорічній подорожі дещо осягнуть імперські подорожники.

Уявім собі, що в ситуації після ХХ-го З’їзду,

яка не була випадковою чи несподіваною, як де-хто сугерує, Західний Світ спромігся в обороні свободи сказати слово правди про большевизм, його імперську природу, характер і наміри. Не треба б було отих без кінця й краю непотрібних нарад про роззброєння, бо народи поневолені самі розброїли б большевизм. Припинилося б і просування комуністичних впливів на Схід, де народи ведуть затьяжну боротьбу проти колоніялізму. Але на те ще не час. Покищо большевицькі вельможі вибираються до Англії в гості, як перед другою світовою війною їздили до Німеччини. А в пресі сенсаціями про злодійські діла „божевільного” й ще якогось диктатора сугерується думка, що мбгло б так і не бути, а якось інакше, коли б не було дядька Джо. Багато пишеться про таємну нараду на ХХ-му З’їзді, матеріялів якої ніхто не бачив і не читав. А на них робиться безліч припущень і здогадів, в яких увагу концентрується навколо нинішніх диктаторів, їхньої поведінки. Сенсаціями закриваються причини, що спонукали московських ханів іти на карколомні затії. Сенсацій тих багато. Тут і смерть Алілуєвої в третьому варіанті, і Тухачевського в другому і плач Микити на З’їзді. Оті сенсації в поцейбічній пресі на руку колективній диктатурі, як було на руку Сталінові, коли та ж преса безугаву кричала про мудрість його. Покійний Рузвельт заявив був, що йому подобається дядько Джо, надіявся, що й він сподобається диктаторові.

Є багато познач, що й нині, в дуже критичний період для імперського керівництва, освідомлююча машина працює над тим, щоб приподобати Хрущова з його колективом світові, який воює з світовим (лише!) комунізмом. Новий знавець тамтешніх відносин Чарлз Тейер в своїх статтях в *Saturday Evening Post* хоче переконати, що „русский народ і не мріє повалити большевиків. Він пристосувався до них. В свою чергу кремлівські правителі подолали свій панічний страх перед контрреволюцією і припинили парализуючий поліційний терор, який створив справжнє пекло для підсоветських рабів”. Для автора в Сов. Союзі — всі рускі, інших народів немає. Немає й пекла вже, бо сталося раптове порозуміння між правителями і народом. В поїздах тільки й говорять про заробітки, добру одержу, взагалі

життя поліпшилося, „жити стало краще”, а далі буде ще краще. Молодь з верхніх щаблів советської драбини, либонь, мріє про Америку, навіть вулиці про себе називають американськими „Бродвей”, „Бруклін”. Москва, мовляв, американізується, лібералізується, хоч комунізм не відмовився захопити світ, але не зброєю.

Чим сугестії таких знавців відрізняються від прогнозів перших повійськових років, коли большевики здобували Китай, теж „без зброї”?

Про комунізм багато пишеться, поборюється його, а він ще за життя покійника втратив своє значення й силу в країнах Європи. Світовий комунізм, з яким наполегливо воює західня преса, немає, властиво, реального політичного значення. В усіх країнах Європи він є в тупікові, загубив свою вербувальну силу. Найбільше, що він міг би зробити, це вчинити локальний бешкет, дезорганізувати на короткий час якусь ділянку народного життя, а ні в одній країні Європи, а тимбільше в ЗДА, він не здатний взяти владу. А в советській імперії, переплетений з російською імперською духовістю, він став державною ідеологією, а в політичній практиці інструментом зовнішньої політики. Серед народів, поневоленних імперією, комунізм ніколи не був популярним, а тепер він всіма зненавджений. Це мусів признати Хрущов на З'їзді, заявивши в своїй довгій доповіді про безсилля партійного апарату. „Коли перевірити, як ті, або інші області, райони, колхози, совхози виконують свої соціалістичні зобов'язання, то виявиться велика невідповідність між словом, а ділом. Та чи й перевіряється взагалі виконання цих зобов'язань? Ні, як правило, не перевіряється. Ніхто не несе відповідальності за невиконання їх ні матеріальної, ні моральної. Треба сказати, що наша преса й радіо вихваляють тих, хто бере високі зобов'язання, але замовчують, коли вони провалюються”. Отаку дійсність подав найстарший в ханському колективі перед імперськими вельможами. Виходить, що стероризовані, закуті в імперські обручі народи, позбавлені матеріально-технічних спроможностей діяти активно проти большевицької системи, знайшли спосіб універсального спротиву мовчки, пасивно, стали байдужими до зобов'язань. І це на всіх щаблях уже. А в табо-

рах спротив набув, як то подали очевидці, активних форм: в рух пішла самородна зброя ув'язнених в боротьбі проти урядових танків з кулеметами. В тих перших битвах невідьників з імперськими силами національні мотиви, придалено національне „Я” виступало виразно. І це є найістотнішим в природі теперішньої кризи. Ствердження американця Нобля, (див. Калмицьке „Русские черти”), що калмик виступає проти „русских чертей”, характеристичне, як вияв дійсного стану в Советському Союзі. То прообраз завтрішнього штурму поневоленими народами большевицької імперії. Воно не є таємницею для колективної диктатури, як не є таємницею для уярмлених народів ота психологічна війна ноціонолізмів проти колоніалізму.

Досі більшовики використовували війну колоніалізму проти націоналізмів, а західний світ борючись із світовим комунізмом, на ділі воював з націоналізмами народів Азії й Африки і цим улегчував Кремлеві ширити його впливи там.

Внутрішньо-імперське напруження, що так увиразнилось на ХХ-му З'їзді поставило імперське керівництво в надзвичайно складне становище. Немає даних, якіб намацально доводили про революційну ситуацію в СССР, але ХХ-й З'їзд, ота свистпляска серед вельможів, розкриває широкі можливості для швидкого визрівання її. Цього разу, як то вже не раз бувало за більшовизму, велике значення на оформлення наявного потенціального протімперського спротиву в активну дійову політичну силу матимуть зовнішньо-політичні події, успіхи, чи не успіхи московських ханів у світі. Тому й подорожують вони. Без зовнішньо політичних успіхів колективна диктатура не опанує надто напруженої ситуації в себе. Подорожуючи по світі ось вже третій рік, Хрущов шукає підпорок, щоб ними підперти імперські обручі терору. Не в гості, а за підпорками їде Микита з Миколою й до Лондону. Питання, чи в цей критичний період для большевицької диктатури політики Заходу захочуть збагнути події в СССР і, подолавши малозажні інтереси, зуміють проявити мудрість і передбачливість. Чи не зроблять цього (в який то раз), щоб допомогти большевикам устатилізувати внутрішньо-імперські відносини ще на якийсь час.

М. Чировський

МОРОКА З ФАРМЕРСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ

Причини

Це є дійсно ніби парадокс. Коли більшість країн світу турбується, як збільшити видайність хліборобських господарств, щоб здобути більше харчів, тоді саме Америка, а точніше ЗДА, має мороку із накопиченням харчу та з надзвичайною видайністю агрикультурної ділянки свого народного господарства. Уряд платить грошові підмоги фермерам, які знаходяться у скрутньому фінансовому-господарському положенні мимо нарастаючої сільсько-господарської продукції через велику продуктивність. Біда саме в тому, що ринковий попит домашньої консумції не дорівнює продажі. Беручи тоді логічно ціна на сільсько-господарський продукт падає. Уряд скуповує надвишку, щоб піднести ціни на фермерсько-комерційному ринку й забезпечити фермерам їхнє існування. Уряд видає мільярди доларів американського податкоплатника на закуп і магазинування різного добра, як пшениця, вовна, кукуруза, земні горіхи та молочні продукти, що їх в Америці ніхто так дуже й не потребує. Важко дарувати, але й не легко експортувати. Дарування цього добра власному американському споживачеві обнизило б ринковий попит, і тому ціни все одно падали б. А експортування означає кошт і труд, які мала б таки покривати американська держава. А фермер тимчасом попав в т. з. комерційні ножиці, в яких йому доводиться більше платити за промислові вироби (одяг, предмети щоденного вжитку та сільсько-господарське устаткування), які він одержує, перераховано в долярах, з продажу свого продукту і тому кличе і вимагає порятунку. Це проблема цілком не легка до розв'язки. Причин такого стану дуже багато і їх ніяк не можливо проаналізувати в рямцях короткої статті. Тому хочу вказати тільки на деякі, важливіші.

В історичному аспекті початків фермерських труднощів треба дошукуватися ще з часів Першої Світової Війни. Роки 1910-1914 вважаються, так би мовити, „золотою добою” американської агрикультури і до них нав'язується в плянуванні оздоровлення економічного стану фермер-

ських господарств в ЗДА. В час Першої Світової Війни, однак, гармонія й балянс в цій ділянці були захитані через надзвичайну кон'юнктуру для американського сільсько-господарства в ті часи. Попит на харч і сільсько-господарську сировину був такий великий в роках 1914-1921, що американський фермер, щоб використати вповні нагоду, рішив розбудувати й поліпшити свої засоби продукції. Технічні улпшення прогресували дуже скоро та й збільшено засівні простори і простори для випасу худоби. Повоєнні злидні в цілому світі в роках 1918-21 тільки скріпили оптимізм в американського фермера. Але незабаром прийшло розчарування. Чужі національні господарства стали відбудовуватись і попит на американський хліб та сільсько-господарську сировину став швидко спадати на світових ринках. І от в скорому часі виказалось, що продуктивний потенціал американської агрикультури куди завеликий своїм розміром для домашнього споживача. Ціни стали падати.

Положення фермерів стало тим гірше, що ринок для сільсько-господарського продукту був високо-конкуренційний, на який мільйони дрібних фермерських продуктів не мали жадного рішального впливу, діючи індивідуально, а ніяких сільсько-господарських монополій, які б контролювали й регулювали продукцію й ціни не було. Уряд поки що не втручався, а конкуренція на ринку збивала ціни все нижче й нижче. Коли ж індивідуальний фермер побачив свої спадаючі доходи, він рішився на, з його боку, одинокую логічну розв'язку; а саме — він став продукувати ще більше, щоб ще більше продати і тим шляхом більше заробити, мимо низької ціни. Біда в тому, що більшість фермерів так думала й тоді в народньо-господарському аспекті продаж фермерського добра ще збільшився, збиваючи за законом продажі й попиту ринкові ціни ще більше. Показалося, що те, що поодинокий фермер вважав своїм порятунком, стало згубним для агри-

культурної ділянки американського народного господарства як цілості.

Тимчасом видайність фермерських господарств дуже швидко зростала в наслідок технологічного прогресу. Для ілюстрації досить порівняти продуктивність в агрикультурній ділянці в роках 1900 і 1945. Видайність одного акра землі за цей час піднеслася від трьох до чотирьох разів, залежно від якості землі (почви) і від роду вирощуваної культури, а потрібна кількість годин праці впала майже вдесятеро, коли вживати штучного навозу, прогресивних методів, заступивши коня трактором та іншою машиною. А технологічний прогрес взагалі у інших ділянках американського національного господарства постійно зменшав попит на сільсько-господарські продукти. І так виробництво штучного шовку, найлону, орлону та інших, зредукувало попит на бавовну, погіршуючи тимчасом становище бавовняних плантаторів. А поліпшення виробництва штучних товщів, як маргарина, кріско, і різні олії, зменшило споживання масла. Легко здогадатися, що у висліді збільшеної продукції і поменшеного попиту на фермерські продукти рівновага ринкових цін була цілком захитана.

В дальшому процесі показалося дуже ясно, що американське фермерство далеко важче терпить в час репресії й депресії, як інші ділянки народного господарства через катастрофальний спадок доходів, в порівнянні хочби із індустрією, чи торгівлею, чи з клясом промислового робітництва. Головною причиною тут був брак т. з. гнучкості (елястичності) попиту, що зумовлений незначною реакцією запотребування на сільсько-господарські продукти у висліді спадання їх цін, залишаючи за собою стрімголов спадаючий дохід фермера.

Отакі були й є, далеко не повні, причини американської мороки з фермерами. А згодом, коли положення фермерських господарств стало дуже некорисне підчас великої депресії, навіть порівнюючи із іншими галузями народного господарства і другими професіями, тоді піднялися голоси, закликаючи до урядової підмоги й раціональної політики для оздоровлення економічного стансвища американської агрикультури. Для обгрунтування урядової підмоги

для фермерських господарств були висунуті такі аргументи:

1) Агрикультура є надзвичайно важливою ділянкою народньої економіки, як джерело прохарчування, зокрема в час воєн і політичних криз, і її потенціал слід затримати, поминаючи навіть принципи чисто теоретичної економіки.

2) Фермерський кляс є найбільш здоровою популяційною клітиною американської спільноти з найвищим приростом, коли міське населення має багато нижчий приріст, а то і декотрих округах майже ніякого. Ріст населення є джерелом господарського й політичного розросту країни, тому безумовно треба підпомагати фермерам пережити кризовий період.

3) Сільське господарювання через непердбаченість погоди і врожаю не може захоронити себе жадним знанням ринку чи плянуванням і тому вимагає урядової підмоги.

4) Сільське господарство відчуває куди більші економічні коливання і вагання в прибутках і його треба піддержати, щоб підтримати так потрібне і важане фермерське населення.

5) Коли інші ділянки народного господарства є кермовані сильними приватними організаціями, як індустріяльні і комерційні монополії та робітничі унії, тоді фермери не мають жадних таких сильних організацій для охорони їхніх інтересів і тоді держава повинна подбати за цей стан і його добробут.

Розуміється, що американському правлінні й американській спільноті, яка впродовж ста п'ятидесяти років розвивалася в традиції вільного підприємства і невмішування правління в суто економічні справи, дуже важко було пристосувати себе до нового способу думання й прийняття аргументації про державну інгеренцію для підтримки фермерів.

Слушність деяких із цих аргументів, пресія на Конгрес і Уряд фермерськими й профармерськими колами, зробили своє. Насамперед стали помагати фермерським господарствам через створення для них окремих банків, Федеральних Земельних Банків (Federal Land Banks) і Федеральної Фермерської Гіпотечної Кооперації (Federal Farm Mortgage Corporation), і корисного кредиту, а згодом таки й більше „пляновими” засобами, що завжди викликували го-

стрий спротив прихильників ідеї вільного підприємства і доктрини „лезафер”.

Перша спроба регуляції продажу й цін на сільсько-господарський продукт через державний закуп і магазинування Федеральною Агрікультурною Палатою (Federal Farm Board) провалилася, головною мірою у висліді гарних урожаїв. В роках 1933-1938 державну політику для сільсько-господарської продукції і продажу розроблено в різних напрямках. Основні елементи цієї політики залишилися ті самі по сьогоднішній день.

Державна політика й її успішність.

Основна ідея агрикультурної політики американського правління була запозичена від монополій індустріального виробництва. Урядові саме йшлося про обмеження фермерської продукції й сільсько-господарського продажу, як це робили й роблять всілякі монополії, концерни й картелі в ділянках промисловости й торгівлі. Через зменшення засівних просторів і відведення від ринку готових продуктів та вміщення їх у магазинах, правління сподівалося піднести ціни на харчі й сільсько-господарську сировину. Адміністрація Земельно-Господарського Виправлення (Agricultural Adjustment Administration в скороченні А. А. А.), створена 1933 році, розпочала послідовну акцію за зменшення фермерської продукції. Фермерам плачено премії за добровільне зменшення засівів і управи поля. Евентуальну надвишку сільсько-господарських продуктів скуповувала Федеральна Корпорація для Надвишок (Federal Commodities Surplus Corporation), а згодом її розпреділювано між потрібуючих, а частину експортовано до чужих країн шляхом продажу, або допомогою акції. А з другого боку Федеральна Кредитова Кооперація (Commodity Credit Corporation) давала частково базповоротні позики фермерам за доставку продукційних надвишок до приватних і публічних магазинів без права безпосереднього ринкового продажу. Фінансові засоби на переведення цих плянів збиралися із спеціальних податків. Згодом розроблено систему виробничих квот і обмеження управи поля. Заохочувано рівнож приватні експортів підприємства вивозити харчі й сільсько-господарську сировину плаченням субсидій і премій. А даль-

ше, щоб збільшити експорт частини фермерського виробництва, американський уряд намагався поширити міжнародню торгівлю взагалі через зниження ввозових тарифів і укладення окремих міжнародніх торговельних договорів, як Двосторонні Умови (Reciprocal Trade Agreements) і Міжнародні Товарові Договори (International Commodity Trade Agreements).

У розвитку наступних подій остаточно викристалізувалися три окремі засоби фінансово-економічної підтримки фермерських господарств федеральним урядом США:

- 1) Обмеження засівних просторів (crop restriction) через відповідну пропагандивну акцію і плачення грошових премій,
- 2) Система цінового паритету (price parities) через урядову закупівлю продукційних надвишок,
- 3) Система цінового паритету з доплатою цінової різниці для втримання прибуткового рівня фермерів.

Починаючи з 1929 року федеральний уряд вживав на перемену, або в комбінації, ті три системи і їх відміни, з більшою або меншою успішністю, впроваджуючи другорядні, третьорядні зміни деталей чи адміністративних улаштувань, що мали своїм завданням фінансову підмогу американській агрикультурній економіці. Нераз приходилося і ліквідувати деякі інституції або зарядження, чи навіть закони, в наслідок рішення Найвищого Суду ЗДА про їхню неконституційність, тобто незгідність із основними принципами Американської Конституції. Так сталося, наприклад, з Адміністрацією Земельно-Господарського Виправлення в 1936 році. Закинено, що методи вживані через А. А. А. упиривіліювають фермерів коштом других верств американської спільноти і що вони порушують суверенність поодиноких стейтів. Ця установа була реактивована в 1938 році, але на дещо змінених засадах, хоча упревільювання фермерів коштом податкоплатників було по своїй суті задержано. Тільки що найвищий Суд змінив свою філософію. І таких випадків було багато і не тільки в ділянці агрикультури.

У своїй основі це був час доповнення конституції і перебудови американської національної економіки, що здавала одну по одній позиції

доктрини „леза-феру” і чистого економічного індивідуалізму і приймала що раз більше елементів державної ініціативи й контролю в господарському житті. Законодатні палати ЗДА були далеко більше „прогресивні” і приміювали нові течії у формі нових законів, але Найвищий Суд, ще не міг приноровити себе і визнавав ті закони неконституційними. Але все ж таки народжувався американський „контрольований” капіталізм, перемигши крайній лібералізм.

Коли йдеться про перший засіб фермерської політики уряду, а саме обмеження засівів, тоді його успішність була далеко позаду сподівань. Правління не одержало належної співпраці від фермерів... А коли дістало, то все ж таки траплялися цікаві дивогляди. Наприклад, щоб піддержати народню торгівлю, федеративний уряд не заборонив ввозу картоплі, хоча він рівночасно впливав на американського фермера зменшити вирощування картоплі. У висліді ввозу канадійської картоплі до ЗДА, домашній продуцент не міг продати навіть свого зменшеного збору і його, як надвишку, купував уряд, який не знав, що з непотрібною картоплею зробити, за яку заплачено мільйони. Дещо роздано, дещо експортовано, а решту знищено. Це був правдивий курйоз.

Система цінового паритету теж не діяла задовільно. Роки 1910-1914 було прийнято як основу з вище згаданих причин, і уряд намагався або вдержати ціни, або хоч доплачувати щоб у загальному забезпечити фермерові можливий прибуток. З одного боку правління установлювало ціну на ринку на дані сільсько-господарські продукти і, коли вони були високі, споживач відмовлявся купувати, тоді федеральний уряд сам купував їх по усталеній ціні. А з другого боку уряд залишав ринкові устійнити ціну, та дозволяв фермерам продавати по цій ціні, але забезпечував їм допомогу до рівня цінового паритету 1910-1914 рр., за предложенням довідок про продану кількість і одержану ціну. Цей останній плян був вироблений секретарем Брененом (ресорт сільського господарства) і тому цілий плян був названий пляном Бренена.

Довго дискутувалося і завжди ще дискутується, який той паритет має бути; 100 %, чи

90 %, чи 75 %, чи менш від цінової основи 1910-1914 рр. Ясно, що 100 відсотків паритету було б абсурдальним і неможливим до здійснення. Тому довший час 90 відсотків паритету було прийнято, що по Другій Світовій Війні практично звелось до яких 87 %.

Рівно ж дискутовано чи вдержування цінового паритету повинно бути „гнучке”, чи „штивне”, тобто, чи його реалізація має бути залежна від рівня рентабельности даного господарства, чи його реалізувати без огляду на рентабельність. Розуміється, що різні якості засівного поля, чи випасових теренів спричиняють різні скалі витрат і різні ступені рентабельности. Гнучка система паритету означає, що високо рентабельні фермерські господарства не одержали б жадних доплат від уряду, або дуже низькі, коли нерентабельні були б підпомагальні навіть дуже високими доплатами. Штивна система означає, що всі фермерські господарства мають право на такий самий паритет і доплату.

Ні одна, ні друга система не є розв'язкою. Перш за все, система доплат взагалі є дуже коштотна і спричинює тенденцію фермерів продукувати ще більше і то не для ринку, а для урядових магазинів. Мовляв, чим більше випродную, тим більше держава мені заплатить, без огляду на те, скільки я продам. В результаті такої політики федеральний уряд видав досі майже дев'ять мільярдів долярів, що відбивається від'ємно на американському податкоплатнику і збільшує заборгованість держави. Крім цього, держава магазинує величезні кількості пшениці, кукурудзи, бавовни, тютюну, рижу, сира, масла і таке інше. Що з тим крамом робити? Поки що, цього ще ніхто не знає.

Здавалося б, що гнучка система доплат, тобто залежна від рівня рентабельности, є куди краща. Але це фальшиво. Гнучка або еластична система доплат до рівня цінового паритету доводить до того, що нерентабельні фермерські господарства ще й підносять продукцію, а рентабельні її припиняють. Це один із найбільш парадоксальних заходів, хоч він коштує державу куди менше і накопичування сільсько-господарського краму в державних магазинах теж меншає. І боротьба чи „штивний”, чи „еластичний” паритет іде даліше.

Фармери хочуть шттивного, деякі фермерські організації докладно вже знають, що вони хочуть. Сенат і Палата Репрезентантів мають поділену думку, а Президент проти шттивного паритету.

Що далі то більше голосів підноситься проти цілої системи державної фермерської політики. Один з визначних американських економістів сказав, що без сумніву сільське господарство в ЗДА є хорою ділянкою національної економіки, але намагатися її оздоровити державними субсидіями це абсурд... Це мов би намагатися оздоровити хворого на жовтячку через помалювання його на рожево. В обох випадках на зовні справа хвороби може виглядати краще, але в дійсності жадної поправи немає і бути не може. Поправді, положення агрикультурної ділянки в Америці погіршилося за тридцять літ експерименту із політикою доплат і паритету. Поодинокий фермер не уявляє собі свого господарства без державної допомоги, продукція накопичується, ціни падають, податки ростуть...

Ціни падають — це значить, що ціни, які платять фермерам падають, але споживач платить доволі високу ціну за харчові продукти. Весь дохід по суті захоплює ринковий посередник; гуртовий і роздрібний продавець, агенти, брокери й т. інше. Не диво, що Конгрес думає звернутися до ринкових посередників.

А тому, що система підмоги фермерам себе не виправдала, ледве, чи обійдеться в будучині без якоїсь болісної операції. А, саме, що підмога фермерам буде здержана, нерентабельні фермерські господарства побанкротують, а фермери вимандрують в індустриальні центри, які ростуть і що сільсько-господарська продукція зменшиться і концентруватиметься тільки на рентабельних фармах. Тоді ціни на сільсько-господарські продукти підуть до гори і господарський баянс буде відновлений. Але це все ледве чи можливе поки Советський меч Дамокля висить над світом.

Р. Левко.

ПОШИРЕННЯ НАЦІОНАЛІЗМУ НА ЗАХОДІ

(Продовження з ч. I. — Січень).

Модерний націоналізм поширився на заході зараз же підчас і після французької революції. Революція й війна стимулювали зріст націоналістичних тенденцій і рухів в рр. 1792-1815.

„Цілком зв'яжіть свою долю з вічною справедливістю” — закликав в січні 1792 р. Верніє (жирондиський лідер) до війни проти Австрії — „спасайте свободу від тиранів. Ви станете через те одночасно добродіями нашої батьківщини й разом з тим цілого людства”. Правда, що в такій мірі самі французи були одушевлені бажанням поширити свободу й на інші країни, то в рівній мірі ці другі народи прагнули повної свободи для себе. В сумі маємо зріст і поширення націоналізму. Зокрема поневолювані народи піднімались на боротьбу за свою свободу. І слушно Байрон цю реакцію поневолених народів називає „найкращою поезією в політиці”. Народи один по одному пробудились, стали усвідомлювати собі свої власні спільні традиції, спільну мову й спільні прагнення та інтереси. Патріоти, історики, виховники, вчителі та політики показували (як у нас пізніше Донцов) де шукати цих спільних традицій. Дуже швидко ті національні традиції пов'язувались найміцніше із періодами воєн проти наїзників. В масах вкорінювався незнищений націоналізм.

В Англії Едмунд Бурке розвинув в своєму творі „Рефлексії про французьку революцію” думку про те, що національна держава — це історично розвинений організм. „Національна спільнота це спілка у всьому, в кожній чесноті та у всій досконалісті. А що цілей такого спільного об'єднання не можна досягнути за пару генерацій; то ця спілка перемінюється в об'єднання не тільки тих, що тепер живуть, але й тих, що мають народитися” (Рефлексії, Лондон, 1864 р. том II, ст. 368). Тільки одним реченням підкреслим, як воно дуже збігається із Шевченковим „До живих, і мертвих і ненароджених” (Послання) „В часах тривоги і національного горя державні мужі звертались до Бога.

УКРАЇНСЬКУ СПІЛЬНОТУ, УПРАВИ ВІДДІЛІВ І ЧЛЕНСТВО ООЧСУ Г. У. ВІТАЄ ВЕЛИКОДНИМ —

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Такі думки Бурке мали великий вплив на його сучасних британців. Англійці вже тоді об'єднані територіально і вузлами патріотизму під подувом революції (франц. революції) ставали націоналістами.

Подібно в тому самому часі в Німеччині такі філософи, як Фіхте, Шлегель й Арндт з одної сторони, а військовики, як Гнайзенау і державні мужі, як Штайн, з другої сторони, горяче й переконливо кличуть до посвяти для добра й величі „фатерлянду”. В 1809 р. Фридрих Шлегель ззивав німців і австрійців: „Як ще довго топтатиме Вас чобіт гордого наїзника?” Збудіться, повстаньте, німці, отрясіться з летаргу неслави й поганьблення” (цитата за Ляйгсам; „Наполеонівські війни й німецький націоналізм Австрії”, Нью Йорк, 1930, ст. 67-68). В українській літературі ця доба німецького відродження й поширення націоналізму часто й багатосторонньо висвітлювалась і тому тільки радше прикладово ще згадаємо вибух Арндта, який під впливом романтизму Руссо та Гердера грозив: „ми забагримо (зачервонимо) мечі (залізо) кров'ю, кров'ю ката, французькою кров'ю. О солодкий день помсти. Це ж велика справа Німеччини”. Подібні думки висловлюють в тому часі такі італійці, як Вітторіо Альфієрі, який кликав італійців „визволити Італію від варварів” (Гадуенс Мегаро: „Вітторіо Альфієрі”, предвісник італійського націоналізму — Нью Йорк, 1930 р. спец. ст. 94-105).

В подібному пляні спільного національного об'єднання й спільної боротьби грек Адамантиос Кораіс писав в „Сурмі війни”: „Здатні фізично мужі будуть боротися зі зброєю в руках. Старі мужі подадуть нам своє благословення й заохоту. Священики будуть молитися за нашу перемогу... Все населення даватиме допомогу для справи збереження релігії, батьківщини їхніх домів, жінок і дітей, і для збереження теперішнього й майбутніх поколінь” (цитовано за Степан Юрій Хаконас: Адамантиос Кораіс — а студи ін грек націоналізм) A study in Greek Nationalism. Нью Йорк, 1942 р.-.

І аж прикро в такому контексті згадувати, як то, коли українські націоналісти творили й закликали в такому самому дусі, як ось цитована грецька „Сурма війни”, то різні українські невдахи з роду Рудницьких осміювали ці

пориви, називаючи це „виправною з мотикою на сонце”, а різні вчені солони на еміграції клеймили рух за недемократичність, терор й „телепатію”.

Насправді ж, як і в Україні, так і на Заході, коли патріоти молилися, боролися і страждали за свою націю, то разом з ним що раз міцніше й горячіше любили її й та любов розпалювала націоналістичні мотиви й елементи в цілих народах. А варта любови й посвяти батьківщина тому, що, як це подавав Ролянд, створена вона зусиллями великими многих членів нації й вони ляблять її в рівній мірі за те, скільки жертв вона коштує, як і за те, чого вони надіються від неї.

Зовсім аналогічно в Америці Джордж Вашингтон закликав своїх земляків в 1796 р. в його знаменитій „Farevell Address” підтримувати Батьківщину тому, що „незалежність і свобода, яку американці посіли це результат спільних зусиль, спільних небезпек, терпіння і спільних успіхів”.

Збираючи ці приклади разом можемо твердити, що біля 1815 р. народи на Заході вже оформили або були в процесі оформлення своїх націй та того, що звемо націоналізмом. Свідомі своєї культурної подібності та національної єдності, народи стали добувати, або прагнули добути свої суверенні уряди й їхні власні самостійні нації — держави. В умах загальних населення такі поняття, як нація, уряд, держава, колись відрубні й легко віддальні поняття перетворювались в одне ціле. Національні уряди об'єднували свої народи ще далі аж до тої міри й висоти, що вимагала посвяти й служби аж до смерти в ім'я того цілого одного, єдиного. Для всіх добрих патріотів їхні національні культури, території та уряди стояли понад усе й дорівнювали чомусь святому, на всякий раз чомусь найвищому.

На такій найзагальніше схопленій базі розвинулась ціла доба націоналізму, що триває від 1815 р. по сьогоднішні часи.

Та про це іншим разом,

(далі буде-

СКЛАДАЙТЕ ЖЕРТВИ

НА

ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСНИКА”

А. Орликовський.

НОВА ДЕРЖАВА АФРИКИ

Історія Судану znana вже в старинній добі, коли на цьому терені існувала нубійська держава, та новітня історія Судану починається фактично від 1881 р., коли Судан позбувся єгипетської залежності. На початку XIX стол. єгипетські армії під командою магомета Алі зайняли Судан силою і тоді країну приєднано до Єгипту. Судан під владою Єгипту пережив, можна сказати, найчорніші роки своєї історії.

Року 1881 суданець Ахмет очолив повстання, в ньому здобув серед суданців ім'я національного героя, — провідника Магді (месія). Революція Магді принесла Суданові визволення з єгипетської неволі, започаткувавши нову еру Судану в спільному житті з англійцями, які сприяли у визвольній війні фанатичним повстанцям і суданцям — дервішам. В визвольній війні суданців проти Єгипту згинув навіть англійський генерал Гордон. Та недовго втішалися суданці кращим вільним життям під легкою опікою британців. 1898 р. ген. Гораці Кіченер, начальник британського експедиційного корпусу, розгромив суданську армію дервішів під Оледумархом, завдяки вжиткуванню вперше в історії перших машинних крісів. Причиною цієї війни та окупації мало бути непорозуміння в питанні будови залізниці до Асуан.

Року 1889 Англія оформила своє правне володіння над Суданом на спілку з Єгиптом у формі англо-британської кондомінії. Добре спрецизований кондомініальний заряд Судану у формі договору був в дійсності нереальний, бо усю владу перебрала англійська адміністрація. Єгипетський представник був лише титулярним, а не фактичним співзрядчиком країни. Та мимо всього залежність Судану від Англії, в порівнянні до жорстокої єгипетської окупації 1881-1899 р., була легшою. За Англійської окупації у відсталій країні побудовано залізниці, урухомлено рікоплавство на р. Нілі, побудовано низку наводнюючих каналів в нубійській та інших пустельних просторах. Дикі поля вкрито плянтаціями бавовни, дактилів, сазаму, потворилися великі господарства. Згодом почато добувати золото та сіль.

Суданці побудували школи, починаючи від народніх, кінчаючи на високих фахових та університет в столиці Хартум. Нарід упосліджений здобув почуття гідності, відчув свою рівність з іншими арабськими народами північної Африки та Леванту. Це все стало вирішним при голосуванні за чи без Єгипту цього року.

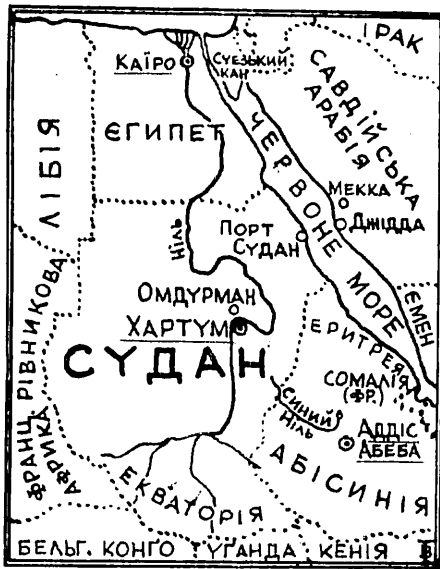
Судан, при переході з колоніального становища на самостійне, мав вповні суданізований апарат країни. Британці були лише представниками поодиноких високих урядів та особи британського та формально єгипетського престолу. В Судані до останніх часів не було більших британських поселень як маємо в сусідній Суданові Кенії.

Коли прийшов момент остаточного відродження Судану заіснував правний спір між Англією та Єгиптом за приналежність. Єгипет зажадав передання влади над країною йому, як титулярному коронному зверхникові країни. Бачучи, що перебрання влади з правного боку Єгиптові не піде легко, єгипетський уряд пішов на драстичні кроки, як скасування кондомінії, а короля Фарука з Єгипту проголошено королем Судану. І цей крок Єгипту довершив остаточний розлам між двома арабськими народами.

Упадок єгипетської монархії, з якою пов'язані були правно англійці в справі Судану, облегчив усамостійнення Судану.

Республіканський уряд Єгипту на чолі із ген. Нагібом проголосив безпретенсійність на територію Судану та на право суданців висказатися шляхом голосування в справі їх політичного майбутнього.

Зміна політики Єгипту відносно Судану принесла відродження ідеї єднання з Єгиптом хоча 35% муринаської людності не хотіли пристати на такий статус, наражуючи відірванням їх земель на півдні та об'єднання із сусідньою Угандою. Врешті, повсталася ще ідея домінальної незалежності Судану. Таким чином перед остаточним рішенням долі Судану заіснували три шляхи політичної майбутності: 1) з Єгиптом, 2) повна самостійність і 3) в складі британської

спільноти народів на взір Індії, чи Канади.

На означений час перед референдумом в серпні 1954 р. британські збройні сили покинули Судан на бажання суданського парламенту, який 90 років перед виходом британців зажадав виходу усіх чужих збройних сил. Британський головнокомандувач Судану, ген. Сконіс передав військову владу Магометові. В листопаді 1954 р. прийшло перше голосування Судану до свого першого краєвого уряду. І на диво, в голосуванні виграла Народня Об'єднуюча Партія, як проєгипетський сторонник, набираючи 50 мандатів на усіх 97, самостійники партії УММА дістали лише 23 мандати. Будучи певні своєї перемоги єгипетські урядовці в Судані почали вмішуватися в усі справи суданців, розпоряджаючися по своєму, не числячися знову із краєвим урядом. Єгипетська державна пропаганда почала атаки в сторону першого прем'єра Судану Ізмаїла ел Азгарі, члена саме проєгипетської партії Судану, посуджуючи його в надмірному суданському патріотизмі, недопусканні єгиптян до рішення усіх справ Судану.

Проєгипетський прем'єр Судану, розчарований такими потягненнями супроти свого народу, спираючись на підтримку самостійницьких сил, домігся того, що парламент проголосив повну незалежність Судану.

Остаточне перебрання влади новим суданським урядом відбулося в день Нового 1956 року, від якого то дня на африканському конти-

ненті повстала ще одна держава, в якій горожанами є суданські араби та чорні із провінції Екваторії на кордонах Абіссинії, Уганди та Конго.

Якраз між іншим чорне населення Судану було саме тим, яке найбільше йшло проти проєгипетської течії, знаючи, що буде робитися з ними, коли вони попадуть під владу Єгипту.

Судан, де більшість населення є араби, є спільною біло-чорної людности, починаючи вже від самої назви суданської держави: „Білад-ес-Судан, що по нашому значить: „Край-чорних”. Навіть в красках прапору країни (синьо-зелено-жовтий) відбито об'єднання муринів (синя краска) і арабів (жовта краска) в ісламі, як пануючій релігії країни. Край за расовим поділом заселяють наміто-семіто-муринські люди; біля 5.000.000 арабів та 2.500.000 муринів, переважно поган півдня.

В економічному аспекті Судан при червономорська країна, як Єгипет, Абіссинія та ряд арабських держав великого арабського півострова. На території 367.500 миль квадратних живе біля 7.500.000 населення, в тому 2.500.000, біля 35-38 % муринів. З господарського боку Судан є хліборобською країною, в якій плекається інтензивно бавовну, дактилеві сади, випасається багато скоту.

На світовий ринок дає Судан бавовняне прядиво, бавовняне насіння, далі дактилі, пальмові оріхи, мельони, далі сезам, дурру, земні оріхи, скотові продукти, головно шкіри й масло, вкінці арабську гуму, золото.

Заморська торгівля іде через Судан, модерний порт на Червоному морі — та з сумежними країнами як Єгипет, та Абіссинія. Торгує Судан з 15 державами, головно з великодержавами, як Англія, Франція, Італія та сумежними країнами, як теж і з дуже далекими державами як ЗДА та Японія, а останньо із радянським Союзом через чорноморські порти: Одесу та Батум в Грузії, з цих осередків відходить в Судан останнім часом українська мука, тютюн, індустриальне приладдя і машини, грузинське дерево, швелі та другі товари.

Привозиться до Судану багато чаю та кави з південної Азії „бритійської текстилії”, німецькі машини тощо.

Під стратегічним оглядом Судан є перехо-

I. Людям

КАЛМИЦЬКЕ „РУССКІЄ ЧЕРТИ”

Кожного дня стає ясніше, що стоїмо напередодні великих змін у світовому розмірі. Велике психічне роззброєння Заходу й всестороннє озброєння советського Сходу рішально змінили розклад сил на користь Москви. Російські патріоти, що користають з гостинности Заходу, копаючи цьому Заходові могилу, захлинаються від ненависти до всіх, хто допомагається найсправедливішого — звільнення тих, кого Москва поневолила збройною силою й кого страшним терором тримає при собі. Все це зміцнює становище Кремлю й все це приспішує напад Москви на ще вільний світ.

Останні поїздки кремлівських вождів заграницю, — це також посушення у добре опрацьованому пляні завойовання світу.

Бо це не тільки розкладає психичну відпорність Заходу (як же можуть бути катами ті, хто так приязно посміхається й так зворушливо витанцює свої екзотичні танці), але й зміцнює положення уряду у себе, в ССРСР.

Захід обдурити легше, ніж своїх. Досить випустити з концетраційних таборів кількох ще недомучених чужоземців, досить звалити трохи вини в масових душоубствах на Сталіна, як соціялісти усього світу прокричать славу Хрущову.

Проте перед рішальним боем треба насамперед

~~~~~
 дово країною між арабським світом та чорною муринською Африкою, бо Судан граничить із арабськими країнами причервономор'я та муринськими підсамостійними країнами, як британською Угандою, бельгійським Конгом, французькою рівниковою Африкою (провінція Чад), далі із Лібією та християнсько-ісламською Абіссинією — країною цисаря Салазія.

З цієї причини ССРСР в своїй пропаганді на африканський континент належну увагу звернув на справи суданські та одним з перших визнав Судан, намічаючи зразу скоре торговельно-культурне зближення, даючи при тому вислови симпатій „трудящим Судану”.

Перед Судан сьогодні стоїть велике питання, як укласти відношення до двох, зглядно трьох світів: червоного, західнього та неутралістичного.

скріпити країну всередині. Треба відібрати надію усім нацменам на можливість помочі з-за кордону. Вони и так вже там приголомшені світлинами брання своїх катів з тими, на кого поміч ще жевріла надія в недомучених душах. Лишається ще причавити їх світлинами з майбутнього перебування в Лондоні, хоч би для того й довелось схилитися в поклони перед її величністю — королевою, ще дружній потиск рук у Вашингтоні й у мільйонах сердець згасне надія на те, що „там про нас пам'ятають”.

Безперечно, це „психологічна атака” придумана влучно, це одне з найгеніяльніших потягнень російської політики, яке вбиває відразу кількох зайців. Все було б якнайкраще для самопочуття росіян, якщо б одночасно не були щілини у майстерно пробудованій будівлі, себто якщо б при цьому не проривались на Захід деякі вістки, що досі ніяк не могли видістатися поза кордон.

Для того, щоб заколисати чуйність Заходу, Кремлеві таки довелось допустити до себе кільканадцять осіб з вільного світу й випустити з своїх темниць кільканадцять (а з німцями й кількох тисяч) в'язнів. Себто якісь достовірні вістки про настрої в ССРСР таки продісталися при цій зміні курсу на Захід. Про деякі з цих вісток шляхетні російські редактори з Нью-Йорку, звичайно, ніколи не згадають. Пощо стверджувати, що більшість з того, що вони пишуть про положення в ССРСР „явная ложь”, що все те брехня, якою вони допомагають Кремлеві задушувати вільних у своїй природі, людей.

Проте, неприємні для них публікації таки з'являються, а серед них найбільшу увагу читачів, книга Дж Нобля „Невільник 1E-241”, де автор — тим що її автор американець, — звернула описує своє кількालітнє перебування в концетраційному таборі на Варкуті.

Перебуваючи в таборі, автор перконався, що в дійсності ССРСР це тюрма народів: „Воркута була правдива Ліга Навій”, стільки там було не тільки поляків чи балтійців, але й рабів з Іраку, Ірану, Франції, Італії, Монголії, Китаю, Чехословачії.

Усупереч запевненням росіян в Америці, що ненависти до росіян немає, автор наводить такий факт. Щоб не працювати більше, доведений до розпачу, в'язень калмик калічить сам себе.

„Русские черти” (російські чорти) — вигукує він при цьому, — не працюватиму вже на вас!”...

Це лише один, але який же яскравий випадок. Калмик, цей „азійський в'язень”, не звертає свого прокляття навіть на комуністів, чи на МВД. Все це у нього ототожнюється з росіянами і його прокляття „росіянам — чортам”.

З подібних публікацій західній читач довідується про заборону релігії, хоч росіяни-ієрархи роз'їздять навіть по Канаді: „релігія була поважною провинною у Воркуті...” Читач довідується про відвічну російську тактику обдурювання. Ось під час відомого бунту невільників на Воркуті, з ними веде переговори сам заступник міністра внутрішніх справ ССРСР, генерал МВД, Масленніков. Один з депутатів-в'язнів заявляє, що він знає, що його слова коштуватимуть йому додаткових десять років, на що Масленніков „гаряче запротестував: „Нет, нет, вы все можете вільно висловлюватись”. Делегат так і вчинив. Він нав'язав історію рабства до передфараонівських часів й до торгівлі рабами на Золотому Побережжі. Він ствердив, що ніде й ніколи невільнича праця не була так жорстоко використовувана, як в Советському Союзі, „визволителів” робітничої кляси. Далі автор нотує, що він „ніколи вже не бачив Гурьевича” (себто того делегата).

Звільнені з в'язниць й таборів німці також стверджують перевагу неросійського елемента в таборах та їхню нехоть до росіян, як до народу, що в дійсності панує в ССРСР.

Плян росіян простий й блискучий. Але одночасно їхня традиційна сила в щільному відмежуванні своїх невільників від чужинців. У трищини в геніяльному пляні може продістатися забагато вісток. Це напсує крові не тільки в Кремлі, але й білим росіянам на еміграції. Це може своєчасно отверезити довірливих на Заході й змусити їх до дійсної протидії.

Можливо протидія, не буде запізна...

Поспішіть придбати „Історію Русів”. Вона розповість Вам про мазепинщину і взагалі про наш відважний кривавий спір з Москвою. З неї довідаєтесь, що сучасне советське рабство походить з московського царства.

Ціна книги:

в твердій оправі \$ 4, в м'якій \$ 3.50.
Замовлення висилайте на адресу „Вісника”.

Е. М.

З НОТАТНИКА

10.III. 56. Незадовго перед останньою війною, культурний європейський книгар, на запитання, які книжки мають найбільший попит, з саркастичною усмішкою відповів: „Порнографія і комунізм”. В теперішніх відносинах бібліографічні додатки до газет формулювали — ще недавно — трохи інакше: „Москва і секс”. Різниця у відповідях, як бачимо, лише стилістична — істота речі та сама.

25.III. 56. Московські сенсації починають набирати якогось дуже підозрілого характеру. „Таємна” промова Хрущова чомусь — раптом і винятково! — зробилася загально відомою на обох півкулях. Її обговорюють, резонують і цитують. Подають такі подробиці, як ту, що промовець мав чотирьократно — під час виголошування промови — плакати, що скаржився на Сталіна, який лаяв його „хахлом” і змушував танцювати гопака (це останнє, до речі, звучить, як плагіат з відповідної сцени в „Гайдамаках”). Словом, занадто те все виглядає, сказати б, „літературно”, щоб було дійсністю. Але, коли й було дійсністю (чого лише не може статися в ССРСР?), то як ті „строго-таємні” речі могли потрапити за залізну заслону?! Насувається єдине можливе припущення, що та московська „таємниця” перестала бути таємницею з відома і волі сучасного уряду ССРСР. А це вказувало б на те, що для чергової московської commedia dell' arte заангажовано акторів також з позасоветських теренів. Видно, що власного ансамблю вже не вистарчає...

31.III. 56. Часом дивуєшся, з якою винахідливістю п. п. советологи намагаються здефініювати державний устрій ССРСР. Тут тобі і „плянова господарка”, і „господарка керована”, і „державний капіталізм”, і „що не кажіть — соціалізм” і т. п. і т. п.

І немає того персонажу з байки Андерсена, що крикнув би: господарка паразитарна! Як паразитарною є сама советська державність, як паразитарною — на два континенти — є ціла московська імперія.

Чудово це показав недавно в своїх „Думках” М. Мироненко, плястично виявивши в парази-

тарнім апараті всякої „Росії” істотну роль саме славнозвісної російської „інтелігенції”.

Дійсно, правда про російський „сфінкс” — в своїй істоті — є аж надто проста. Як кожна справжня правда, оголена з блискотливих лахманів різних „мистецьких оформлень”.

...Недавно хтось оповідав про певного естонця, якому пощастило втекти з советського концтраку. Він — маломовний (певно, обридли запити п. п. советознавців), нічого не говорить про „переживання”. На запитання, що тепер робить, відповів, що переважно **миється**, без кінця бере ванни, і майже цілий час проводить в **лазничці**: хоче змити з себе советський **бруд**, але йому все здається, що він і досі брудний.

Так. Це ще один „аспект” советосфери, про який п. п. советознавці не люблять згадувати. От напр. що Хрущов був на концерті в пам’ять Моцарта, або що Маленков оглядав місце народження Шекспіра — про це блискавично інформується увесь світ радіограмами власних кореспондентів. А що — не лише в советських концентраках, а й в усім підтерорнім советським житті — існує систематичний терор **бруду**, **тортура брудом**, — про це кореспонденти й „знавці Росії” воліють мовчати.

Колись, надовго перед першою світовою війною, сноби й аматори „сильних відчужень” зачитувалися книжкою колись модного французького письменника Октава Мірбо під заголовком „Сад тортур”. Гай-гай! Вигадуючи найстрашніші (як йому здавалося) і найрафінованіші тортури, О. Мірбо був немовлятком в порівнянні з такими майстрами, як Дзержинський, Менжінський, Ягода, Ежов, Берія, тепер Серов (якого прізвище, завдяки особливій транскрипції, майже всі англومовні народи вимовляють: „Зєров”).

Що таке тортура брудом, калом, сечою, плюсквами, вошами, мікробами, тортура людини при допомозі натуральних фізіологічних потреб людського тіла (для заламання й знищення духу) — про це могли б розповісти численні справжні „знавці Росії”, які зазнали цієї тортури на собі і яким пощастило врятуватися з ССРСР.

Вони написали про це десятки книг і статей, але ані книг тих, ані статей „корманичі світової опінії” не приймають до відома. Їм бо по-

Петро Кізко

ШЛЯХ КАМЕНЯРА

Важким є шлях каменяра —
Розбив одну, друга стоїть скала.
Коли ж засвітиться пора,
Що дику силу, врешті, подола?

І постає невільно мисль —
В нас мало, мало є каменярів,
Людей, що з кайлами б звелись
Лупать скалу, без стогону і слів.

В поті чола, у муках сліз
І у крові, застиглий в мозолях, —
Всією силою і скрізь
Скалу довбати треба, щоб у снах
Нам не ввижався хижий крук,
Щоб не зітхали тужно матері
І, не позбувшись давніх мук,
Нові на себе брали тягарі.

Щоб не здригалися серця
Малих дітей, яким щодня й щоніч,
І щогодини — без кінця —
Вчувається чужа москвинна річ.

Щоб пшениці були, як дуб,
У вільному, розкутому краю,
І сонцем пломенів Тризуб,
Гартований в священному бою.

І постає невільно мисль —
В нас мало, мало є каменярів,
Людей, що з гордістю б звелись
Лупать скалу, як то Франко умів.

Важкий бо шлях каменяра —
Розбив одну, друга стоїть скала.
А вже пора, а вже пора,
Щоб дика сила камнем не цвіла!

1956

трібна або „державна здійсненого соціалізму” (Маркс-Енгельс-Ленін-Хрущов), або „свята Росія” (Толстой-Достоевський-Еренбург).

Вони не люблять правди про советську дійсність. І навіть офіційної назви — ССРСР — старанно і пляново уникають.

Що ж дивного, що той мудрий естонець мовчить і... відмиває з себе советський бруд.

Іван Франко.

ПОЗА МЕЖАМИ МОЖЛИВОГО

Коли підходимо з далека до високих гір, наїжених голими стрімкими скалами, увінчаних ледьцями, мов гладкими скляними стінами, то мимовільно в наші душі зринає жах і гомонить думка: „там винти! Стати на он тії ледяніи плі — ні, се неможливо!”

Коли європейці почали на руінах давньої Гіниви віднаходити глиняні цегли, вази та циліндри, покриті клиновими написами і поочили, що се написи уложені незвісними їм характеристиками, по незвісній системі (чи то азбуочне письмо, чи силлябічне, чи ідеографічне?) і на незвісній, давно вимерлій мові, то по довгих даремних пробах порішили, що відчитання сего письма — річ неможлива.

Коли простому чоловікові скажете, що сонце віддалене від землі 20 мільйонів миль і що промінь світла в одній секунді пробігає 40.000 миль, то він, коли схоче бути щирий з вами, витріщить на вас очі і запитає:

„А хіба ви на сонці? Хіба ви їздили на світлінім промені? То неможливе, щоб ви могли сє знати!”

Чи маємо пригадувати з історії ті моменти, де погляд на межі можливого і неможливого доводив людей до комічних або трагічних конфліктів? Грецькі філософи елеати рядом субтильних розумовань доказували неможливість усякого руху. Французький історик і політик Тьер доказував неможливість руху парової машини. Католицька церква часів гуманізму і реформації в'язницею, тортурами і кострами боронила погляду на неможливість кулястої форми землі, існування антиподів і існування інших світів, заселених розумними істотами. А проте досвід показав і показує щодень, що всі ті неможливості — фальшиві, фікційні, виплоди чи то старої на віру повторюваної традиції, чи то суб'єктивного стану даного чоловіка, чи вкінці недотепности та недосконалости наших змислів, доки їх не окрилює критичний розум, опертий на детальнім вивченню і порівнанню фактів і явищ.

Ціла історія нашої цивілізації, матеріальної і духової, се не що інше, як поступенне, систематичне і ненастанне відсування, віддалювання

границь неможливого. Те, що було неможливе нашим предкам, від чого їх руки і їх думки відскакували, як від скляної гори, се для нас показується зовсім можливим і навіть зглядно легким до виконання. В світі передових оорців нашого часу можна, навпаки, завважити деколи певне перецінення людських сил і здібностей, певну віру в те, що границь можливости загалом нема ніяких, що все безмежне поле незвісного, невислідженого, неясного і загадкового досі для нас, се не є ніяка скляна гора, ніяка неможливість, а тільки величезний, невижджений досі степ, який жде тільки смілих душ і бистрих очей, щоб покритися новими битими шляхами і дати людській запопадливості нові, невимовно багаті здобутки. Сим можна пояснити собі той голосний гомін протестів, який піднявся був перед кільканадцятьма роками, коли славний берлінський учений Дюбуа Раймонд виступив зі своїми сімома тезами, з яких кожна починалася категоричним *Ignorabimus*.

Та з другого боку бачимо явища зовсім протилежного характеру.

Пробуйте ви так званому „здоровому хлопському розумові” витолкувати, що відьма не може літати на кочерзі, не може перекидатися в собаку, не може доїти жаб і ящірок. Він може буде притакувати вам, може буде й сам сміятися з такої віри, але проте, в душі буде твердо переконаний, що якби на Юра опівночі знайшов відьму на обійстю і вдарив її батогом або уздечкою, то рано з того батога або з тої уздечки потече молоко.

Значить, — „простий хлопський розум” не може бути ніяким критерієм в питанню про межі можливого і неможливого так, як і, загалом, у жаднім питанню, що вимагає дрібнішого досліду і ширшої критики. Те се вже звісна людська слабість, яку давно і влучно схарактеризував Спенсер у методичній пропедевтиці соціології, що хоча ми в справах математики, фізики, медицини та астрономії „простому хлопському розумові” не признаємо ніякої компетенції, а вимагаємо фахового знання, то в справах суспільного життя, політики, соціології дуже часто покликуємо сей „простий хлопський розум”,

як свідка, або навіть як суддю. Ми не міркуємо, що сенс розуму ані не простий, бо його кривили і кривлять тисячні упредження і само обмеження його кругозору, ані не здоровий, бо він, властиво, здооуток тисячних генерацій і розумових течій, нераз дуже хорих і уломних.

Сі, може трохи банальні уваги насунула мені на думку дискусія, яка недавно велася в наших щоденних газетах про деякі основні питання нашого національного розвитку. Що значить народне відродження? Які сфери матеріального і духового життя обіймає воно, а які повинні бути виключені від його впливу? Які ідеали лежать у межах можливого, а які відбігають поза ті межі? І чи слід приймати ті межі, як щось дане і незмінне, чи може, слід товкти об них — руками або й головами старатися відсувати їх усе далі й далі?

Я не буду вдаватися в деталі сеї суперечки між „Делом” і „Молодою Україною” з одного, а черновецькою „Буковиною” — з другого боку. Завважу тільки, що хоч би аргументи двох перших і не переконали кожного, то, проте, контр-аргументація „Буковини” основана на вбогій арсеналі „простого хлопського розуму”, блискуче доказала повну незгожість і недостаточність сего арсеналу для рішення таких широких і скомплікованих питань. Ми далекі від того, щоб за сю аргументацію накликати небесні громи на голови бідних публіцистів „Буковини” — вони в простоті духа і по щирості сказали, що знали, — але вважаємо сей випадок доброю наукою для тих публіцистів, що всякі такі появи треба обговорювати обережно і з відповідно широким поглядом на річ; що становище холодного і практичного політика часом буває якраз не холодне і непрактичне і, що всяке теоретизування, а особливо публіцистичне, має значіння тільки тоді, коли являється висловом, виясненням тих інтересів, тих почувань, течій, які наклонились або наклонюються в суспільності і без найтіснішого контакту з життям те розумування робиться сірою, безплідною доктриною, що в деяких випадках (коли доктринер дістане в руки силу, впливи) може принести народному життю необчислені шкоди.

Придивімся з чисто методологічного погляду

тому питанню, а, радше, цілому сувоєві тих питань, які були підкладом згаданої газетярської полеміки. Нема нічого забавнішого, як бачити наглі перескоки з одного становища на друге у прихильників „простого, здорового розуму”. Сьогодні вони виливають своє святе обурення на тих, що підносять важність економічного чинника в народнім життю, важність „жолудкових ідей”, — а завтра глянь! Самі вони проти ідеалу політичної самостійности викочують, як першу гармату — ті самі жолудкові ідеї... „Наш народ бідний, його визискують усякі лихварі і здирці. Рятуймо свій бідний народ, підносім його економічно, а не гаймо часу на пусті мрії про далекі до зреалізовання, неможливі ідеали”. А післязавтра ті самі люди для потреб хвиливої полеміки знов змінять фронт і будуть кидати громи на ті самі „жолудкові ідеї” — і нічого собі.

Хоч і як несерйозно ставлять питання сі люди, та проте сама справа варта дискусії. Економічне питання таке важне, таке основне, що й при справі політичної самостійности всякого народу не то що поминути його неможна, але треба класти його як вихідну точку. Аджеж усяка соціальна боротьба наших часів у головній мірі (не виключно!) зводиться на усунення економічного визиску в усякій формі. Та поставивши питання так, ми відразу бачимо перед собою просту і ясну перспективу. Адже змагання до усунення економічного визиску мусить ео ірсо бути змаганням до усунення визискувачів, своїх чи чужих, а в разі даного вибору певно насамперед чужих, а потім своїх. А що значить політична несаможійність якоїсь нації, як у останній лінії такий її стан, що вона мусить без опору дати визискувати себе іншій нації, мусить віддавати часть здобутків своєї праці на цілі, які з її розвоєм і безпекою не мають нічого спільного? Значить, жолудкові ідеї, тобто національно-економічні питання самі собою, з залізною консеквенцією пруть усяку націю до виборювання для себе політичної самостійности, а в противнім разі розкривають перед нею неминучу перспективу економічного невільництва, занідіння, павперизації, культурного застою і упадку. Правда, наші (і не наші) прихильники здорового хлопського розуму не ставлять сего питання так широко. Усунення всякого визиску —

се ж утопія, се неможливість! Головна річ — удержання політичного і соціального спокою, при якому б без перешкоди могла функціонувати та драбина, по якій одні йдуть угору, а другі в долину. Іншими словами: „Не викликайте вовка з лісу, дайте нам спокійно сидіти на посадах і добиватися маєтків, а там, коли ми будемо мати добре і забезпечимо своїх дітей, то й цілій нації буде ліпше. Адже ж коли забезпечений я, мій сусід, другий, десятый, сотий, то се значить забезпечена така то часть нації. Економічний прогрес у тім і лежить, щоб та часть нації була чим раз більша й більша і щоб її забезпечення було чим раз ширше й тривкіше”. Розуміється, так ясно сі панове сего не скажуть, бо тут занадто виразно було б видно їх клясовий і хатній егоїзм, їх нехіль до всякої боротьби, до всякого ідеального (отже й національного) змагання, коли воно має бути важким здобуванням, а не влітати в руки готове так, як мітичний печений голубець у рот. Розуміється, соціолог мусить і егоїзмові признати певне і то досить широке управління в ряді факторів, що двигають розвій народа; але сей егоїзм не повинен бути густою хмарою, що закриває сонце, не повинен бути розтічю і розбратом з ідеєю загального прогресу, бо в таким разі він робиться не позитивним фактором, а ворогом, з яким усі чесніші елементи мусять боротися...

Далеко вище від сего егоїстично-матеріалістичного погляду треба поставити той, який пок Драгоманов так завзято критикував і осуджував під назвою „неполітичної культури”. Ся назва не зовсім добре характеризує саму річ, бо ж само поняття „культури” містить у собі так багато політичних чинників (плекання мови, письменства, школи народної освіти і т. ін.), що неполітична культура, се *contradictio in adjecto*. Та я маю на думці той напрям думок, який висловлюється такими більше-менше фразами: „Плекаймо рідну мову, письменство, ось-серед народа, а в політику, себто в активну політику, не мішаймося”. Для зрозуміння і відповідного оцінення сеї течії треба додати, що вона постала на ґрунті політично несвободнім, де участь в активній політиці *eo ipso* значила участь у нелегальних змаганнях. У Галичині, де участь у активній політиці кожному горожани-

нові не тільки дозволена, а навіть наказана законами, такого напрямку не було і не могло бути. Там, де він був, а почасти є й досі, він не був якоюсь свідомою програмою на завсігди, але хіба висловом фактичних відносин: політичної самовлади з одного і політичної безправності з другого боку. От тимто критика пок Драгоманова супроти сего напрямку була лише почасти справедлива, наскільки вона вдаряла на загальну апатію і зневіру в успіх національної української справи, що крилися під сим окликом. Бо ж годі заперечити, що відповідно ведена просвітна, літературна і загалом культурна робота, навіть без мішання українців у активну політику, могла б була з часом здобути українству певне, хоч і маленьке політичне значіння, а всі такі, зразу чисто ідейні і ідеалістичні рухи, переходячи в маси, мають те до себе, що захоплюють чим раз більше життєвих — педагогічних, економічних і політичних інтересів, витягають людей на чим раз ширшу арену боротьби. Воюючи з самим поняттям „неполітичної культури” пок Драгоманов не вдавався в аналіз того, як треба би вести культурну працю, щоб вона навіть у мінімальних межах давала живі плоди, а не була пустим аматорством і стратою часу, — не пробував аналізувати, відки взялася і яким робом запанувала по пам’ятнім указі 1876 р. та дивна апатія і знеохота до українства, що народила й самий оклик „неполітичної культури”. Докладний аналіз був би показав Драгоманову, що в значній мірі й сам він був сему винен, що голошені ним у початку 70-их років доктрини в дальшій розвитку дали сю консеквенцію. Бо ж пригадаймо, що головною характеристикою політичних поглядів Драгоманова в його київський період було переконання про конечність міститися українству — і політично і літературно — під одним дахом з російством. Українська література-популярна, для домашнього вжитку; все, що понад те, повинні українці, за приміром Гоголя і Костомарова, писати по-російськи, наповняючи здобутками свого духа спільну всеросійську скарбівню. Ті самі думки пробував Драгоманов з властивою йому силою і категоричністю ширити і в Галичині, та тут вони зустріли рішучий відпір, навіть з боку таких прихильних до Др-ва людей, як В. Навроцький (див. його реферати з

праць Др-ва в „Правді” 1874-76 рр.). Не багато змодифікував він ті думки й тоді, коли російські порядки змусили його шукати захисту для вольного українського слова за границею. Правда, в „Переднім слові” до „Громади” він на черкнув етнографічні межі для української нації, а в своїх многоцінних фольклорних працях раз-у-раз зводив річ на значіння і становище українського народу, як самостійної нації в розвитку духових зв'язків між заходом і сходом, між півднем і північчю. Але в його політичних писаннях українці завжди тільки південні росіяни і такими повинні бути й надалі. Він силкувався навіть міцніше зв'язати українців з росіянами боротьбою зі спільним ворогом — абсолютизмом, а в своїх програмових нарисах, особливо в „Вільній спілці” дав зразок зовсім безнаціональної російської федерації, кладучи в основу той самий територіяльний поділ, якого недостаточність для Австрії він ясно розумів іще в 1875 р. Проти думки про український сепаратизм не тільки *pro praeterito*, а й *pro futuro*, він не переставав протестувати до кінця життя. Одним словом, глибока і сильна віра в західно-європейські ідеали соціальної рівності і політичної волі заслонювала перед його очима ідеал національної самостійності, ідеал, що не тільки вміщує в собі оба попередні, але один тільки може дати їм поле для повного розвою. І, навпаки, не маючи в душі сего національного ідеалу найкращі українські сили тонули в обще-російськiм морі, а ті, що лишилися на своєму ґрунті, попадали в зневіру і апатію. Для нас тепер не підлягає сумнівові, що брак віри в національний ідеал, продуманий до крайніх консеквенцій також на політичнiм полі, був головною трагедією в житті Драгоманова, був причиною безплідности його політичних змагань, бо ж теоріями про басейн рік і про сфери економічних інтересів не загриєш людей до політичної діяльности.

Варто взагалі звернути увагу на характерну зміну, яка в кінці XIX в. зайшла в розчумінні движучих сил історії людства. Особливо остатнє десятиліття XIX в. можна назвати епохою реакції проти одностороннього марксіського економічного матеріалізму чи фаталізму. Для Маркса і його прихильників історія людської цивілізації, то була поперед усього історія про-

дукції. З продукції матеріальних дібр, мов літорослі з пня, виростали і соціальні, і політичні форми суспільности, і її уподобання, наукові поняття, етичні і всякі інші ідеали. В остатніх роках обернено питання другим кінцем. Що гонить чоловіка до продукції, до витворювання економічних дібр? Чи самі тільки потреби жолудка? Очевидно, що ні, а цілий комплекс його фізичних і духових потреб, який бажає собі заспокоєння. Продукція, невпинна і чим раз інтенсивніша культурна праця — се вплив потреб і ідеалів суспільности. Тільки там, де ті ідеали живі, розвиваються і пнуться чим раз вище, маємо й прогресивну і чим раз інтенсивнішу матеріальну продукцію. Де нема росту, розвитку, боротьби і конкуренції в сфері ідеалів, там і продукція попадає в китайський застій.

Коли ж ідеал — життя індивідуального — треба признати головним двигачем у сфері матеріальної продукції, тим, що попихає людей до відкрить, пошукувань, надсильної праці, служби, спілок і т. д., то не менше, а ще більше значіння має ідеал у сфері суспільного і політичного життя. А тут синтезом усіх ідеальних змагань, будовою, до якої повинні йти всі цеглини, **буде ідеал повного, нічим не в'язаного і не обмежуваного** (крім добровільних конкесій, яких вимагає дружнє життя з сусідами) **життя і розвою нації. Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хоробливий сантименталізм фантастів, що раді би широкими „вселюдськими” фразами покрити своє духове відчуження від рідної нації.** Може бути, що колись надійде пора консолідування якихось вольних міжнародних союзів для осягнення вищих міжнародних цілей. Але се може статися аж тоді, коли всі **національні** змагання будуть сповнені і коли національні кривди та неволення відійдуть у сферу історичних споминів. А поки що треба нам із чеським поетом стояти на тім:

У зорях небесних великий закон
Написаний, золотолітій,
Закон над закони: свій рідний край
Над все ти повинен любити.

(Із „Космічних пісень” Яна Неруди).

Петро Кізко.

ДОЛЯ РОДИНИ ДОВБАНЯ

Закінчення

Вістка про арешт Юхима Довбні приголомшила виселенців, а найбільше — Довбаневу дружину Степаниду та доньку Гафійку. Степанида того ж вечора, як прийшла з роботи, кинулась до всіх дільниць, партійних і урядових осіб, розпитуючи про чоловіка. Але ніхто їй нічого не міг сказати. Тоді Довбанева забивалася в кут нижніх нар, укривалася з головою, хоч і було душно, і нишком

Усякий ідеал, се синтез бажань, потреб і змагань близьких, практично легших і трудніших до досягнення, і бажань та змагань далеких, таких, що на око лежать поза межами можливого. Mit einem Stich ins Unmoegliche — як каже Чемберлен — ось чим відрізняються культурні ідеали і пориви європейської цивілізації. Що такі ідеали можуть поставати, можуть запалювати серця широких кругів людей, вести тих людей до найбільших зусиль, до найтяжчих жертв, додавати їм сили в найстрашніших муках і терпіннях, се лежить, мабуть, у крові індоарійської раси і тільки її одної; серед інших рас ми того явища не зустрічаємо.

Ідеал національної самостійності в усякім погляді, культурнім і політичнім, лежить для нас покищо, з нашої теперішньої перспективи, поза межами можливого. Нехай і так. Та не забуваймо ж, що тисячні стежки, які ведуть до його осущення, лежать просто таки під нашими ногами і, що тільки від нашої свідомости того ідеала, від нашої згоди на него буде залежати, чи ми підемо тими стежками в напрямі до него, чи, може, звернемо на зовсім інші стежки. Виплоснений т. зв. матеріялістичним світоглядом фаталізм, який твердив, що певні (соціальні, а разом з тим і політичні) ідеали мусять бути досягнені самою „імманентною” силою розвою продукційних відносин, без огляду на те, чи ми схочемо для сего кивнути пальцем, чи ні, належать сьогодні до категорії таких самих забобонів, як віра в відьми, в нечисте місце і фєральні дні. Ми мусять серцем почувати свій ідеал, мусять розумом уяснювати собі його, мусять вживати всіх сил і засобів, щоб наближуватись до него, інакше він не буде існувати і ніякий містичний фаталізм не сотворить його там, а розвій матеріяльних відносин перший потопче і роздавить нас, як сліпа машина.

(ЛНВ, р. 1900. Скорочено).

проплакувала дні і ночі. За якийсь тиждень Степаниду не могли вже пізнати люди: схудла, поблідла, тільки чорні зморшки на блідому чолі проклялись, як борозни по стерні.

Минали дні, як довгі похмурі віки. Єдиною розрадою для Степаниди залишалася Гафійка. Вона, як могла, розважала матір.

— Мамо, не сумуйте так, не побивайтесь! Я вже сама намучилась душею, а тепер махнула на все рукою — що ж зробиш? Он у людей скільки батьків та братів повбивано на війні. А жінок і дівчат скільки самих — і живуть же!

Степанида думала інакше: не живуть, а волочаться по землі люди, але ці страшні думки лишала при собі, не хотіла їх передавати доньці.

Гафійка, на диво матері, з кожним днем веселішала, ставала говіркішою та прудкішою. Удень на роботі, увечері в клубі, а ледь почне світати — вже вона чи пере, чи латає щось. Про батька наче й забула.

Одного разу прибігла Гафійка увечері з клубу, не завісуючи лямки роздяглася й нишком поклялася біля матері спати. Але, видно, сон не йшов їй на очі. Довго лежала горілиць із широко розплющеними очима, а тоді не втерпіла, поторгала в плече матір.

— Це ти, Гафійко? — спитала тихо мати.

— Я, мамо.

— Ти й досі не спиш? Де ж ти ходиш так пізно, доню? Дивись, аби лиха не набігала.

Ці слова Гафійці стали ніби впоперек горла, і вона вже не могла сказати матері те, що хотіла, що так підносило її душу й не давало спати.

А по якомусь часі знову озвалася:

— Мамо! Я щось радісне маю до вас. Ви слухаєте?

— Слухаю, кажі.

В землянці було тихо й темно. Побіч Степаниди й Гафійки дихали та хрюпали люди. Інколи хтось говорив у сні, схлипував чи скреготав зубами.

— Ви не мусять на роботу йти, мамо, — радісне сказала Гафійка. — Тільки про це нікому не кажіть. Не йдіть і все. Я за вас уже зробила.

Мати пригорнула до себе дочку й поцілувала. Їй справді важко було ходити на роботу. Ноги вже не носили, відставала від людей, а не раз, бувало, й заспала під час роботи на ріллі.

— А трудовні ж як? Як же ж без трудовнів житимем? — з острахом запитала Степанида. — Ти ж сама не заробиш на двох. Удвох ось робимо, та доброго куска хліба не бачимо...

— Я вже й про це подбала, мамо. Не журіться і на роботу не ходитимете, і хліб буде, ще й до хліба.

— Як же ж це ти, дочко? Нечесним ділом хочеш своїй матері полегкість зробити? Дивись, Гафійко! Батько й мати твої все життя чужого пальцем не рухнули... Хай тебе Бог боронить. Чуєш? Не хочу нічого такого...

— Мамо, — тихо, не чуючи себе, промовила Гафійка

і так зашарілася, аж мати відчула гаряч її шоки, — на нас... зять зароблятиме.

Мати перевернулася на другий бік

— Що, вже жениха придбала?

— Так, мамо. Нам же важко самим. А він такий хлопець, такий, що в цілому Казахстані нема. А заробляє як багато!

— Хто ж він?

— Валентин Косов, тракторний механік. Він усе для нас зробить.

— Руський?

— Руський.

— Хиба ж своїх хлопців немає?

— Свої мало заробляють. А він казав, що й хату нам окрему збудують.

Гафійка ждала на материну відповідь з запертим видихом.

— Викинь з голови, дурна, — знову перевернулася мати. — Не хочу про Косова, чи як його, й чути. Через тих механіків батька он позбулася, ще й сама пропадеш. На роботі зогниє, а не хочу бачити тебе за москалем. Чуєш? Щоб це було останній раз. Краше он про батька довідайся, що з ним, чи ще живий, чи, може, вже на тім світі давно?

— Мамо, нас же за батька вислати можуть, як не допоможе Валентин, — знову спробувала переконати матір Гафійка.

— Нехай вислають.

Гафійка розчарована й схвильована, відвернулася від матері, закуталася з головою в коці і замкнула очі. Але заснути вона не могла. Перед її очима стояв Валентин Косов, високий, стрункий, чорночубий. Там за ним усі московки бігають, та він і не гляне на них. Що з того, що він руський? Адже тепер усі однакові, всі під однією владою і в одній країні живуть, усі радянські. Що з того, що мама он як думає, а вона теж радянська, така, як і він. Яка тут різниця? Що мовою інакшою говорять?

Ранком сумна та нахнюплена пішла на роботу Гафійка. Там, на межі між ознімним посівом і прокопуваним каналом, зустріла Валентина, що ремонтував у полі трактор.

— Здрастуй, Валентине! — привіталась до Косова.

— О, здоров була, рая пташко! Ставай, допомогатимеш трактор ремонтувати!

— Тобі жарти, а мені сльози.

Гафійка колупнула вилами в землю.

— А то почему же? Вот, понимаешь, комсомолка мені! Разве тобі не нравиться на ціліні?

— Нравиться, але мати мене до тебе не пускають, — знову колупнула Гафійка землю.

— Мать? — Косов стукнув молотком об тракторне колесо, — А што мать до тебе, тоїсть до твоєї любови має? В нас жизнь вольная і вільно-кому угодно і з ким угодно бити. Е, то пусте, Гафійко! Ось як вистроїм нові дома, так і свадьбу закатім! Хорошо, моя дорогая?

Косов підійшов до Гафійки, обняв її і притиснув до себе.

— Люди побачать, Валентине!

— Пусть видят. Всяо равно женіться будем.

— Не знаю. Я прийшла тобі сказати, що ми, мабуть,

більше не будемо зустрічатись. Ти не приходи до мене.

Косов почервонів. На висках у нього випнулися сині жилки. Видно було, що ці слова, немов гострим ножом різнули амбіцію механіка.

— Гафійко! — переборюючи в собі злість, промовив Косов тихо і глухо. — Ти ж заєш, што я люблю тебя. Повір, што ти для меня всьо адно, что жизнь моя!

— Але я не можу, — еперто настоювала на своєму Гафійка. — Як би я тебе не любила, але проти волі матері не піду!

До трактора наближались люди.

Гафійка забачила їх, узяла вила на плечі і рушила від Косова. Косов гукнув навздогін:

— Приходи вечером сюди, я допізна тут буду.

Гафійка оглянулася.

— Добре, зайду з роботи.

Косов був лютий до несамовитості.

— Чортова хахлушка... Я ще тобі покажу, як мені в душу плювати!

Косов задумав щось лихе. Це було видно з його нервових рухів, з того, як часто він курив і безладно порпався в тракторі. Цілий день прозовтузився й майже нічого не зробив. Добре, що облікозень був „своею в доску” людиною, запише в книзі, що слід.

Ще гірше почувала себе Гафійка. Весь день наверталися сльози на очі, пекло під грудьми. Раз, що, нема де правди діти, вона таки любила Косова, друге — жаль було матері, а без Косова вони не виживуть. Плуталася в думках, як заблудла в лісі.

Рішила була не заходити до Косова, але дівоче серце не втрималось — пішла.

У вечірніх приємках Косов угледів її здалеку. Хоч було вже прохолодно, розіслав біля трактора теплу фуфайку й ліг на неї горілиць, заклавши фуку за голову. Дивився в чорніюче небо. Немов не бачив, не чув, як підійшла до нього Гафійка.

— Оце ти так робиш? — спробувала зажартувати Гафійка, але Косов вичув, як тремтів її голос.

— За тобою й робота не йде. Сядь біля мене, нехай хоч востанне наговорюся з тобою.

— Я й постою. Кажі, що ти хочеш?

— Я хочу тобі сказати, що без тебе не буде мені життя. Та й тобі з матір'ю не солодко прийдеться. А ми ведь могли б жити щастливо, Гафійчко... Скажі, зачем ето ти делаєш?

— Я вже казала тобі. Мені забороняє мати.

— Мать..

Косов звівся на лікті рук, потім устав на весь зріст.

— Зачем тебе мать? Гафійко!

— Що?

— Я хочу тут посидіти з тобою. Глянь, уже зовсім стемніло. Нас ніхто не побачить. Садись!

— Я піду. Мати будуть боятись, що так пізно з роботи нема. Ми ще поговоримо, бувай!

Косов перегородив Гафійці дорогу.

Гафійка зблідла. Тіло її тремтіло.

В небі було вже темно. Небо було беззоряне.

— Нет, ти не уйдьош. Я тебя не пущу, — схопив Косов Гафійку за руки, сіпнув до себе і стиснув в обіймах.

Гафійка ровнулась що було сили, але руки Косова були немов залізни.

— Що ти робиш, — безсміло скрикнула Гафійка, вся перестрашена.

— Ти будеш моя, ти повинна б'ить моєю, — ламав Гафійчині руки в своїх руках Косов і Гафійка нікла перед ним, як зламана стеблина. Вона гукала в глуху казахстанську ніч, але ніхто того крику не чув. Тільки чути було, як у долині десь вили вовки.

Це був недобрый, зловіщый знак.

**

Ранком другого дня виселенці, що йшли на роботу, знайшли Гафійку в каналі мертвою. На її тілі знайшли сліди удущення. За короткий час по тому у виселок прибула міліція, зробила допит людей і забрала з собою Косова. Була очевидна підозра, що це діло його рук. Але як були здивовані новосели, коли через кілька днів Косова знову побачили на волі.

— Гемонська личина, — шепотіли люди, — такого й міліція не бере. Вже, видно, добре мусів прислужитесь їй. Запроданець проклятий! На такого і карі немає.

Довбаніха лишилась сама, прибіта важким, подвійним горем. Вона зовсім вибилася з сил, щодня боліла їй голова і душило в грудях. Незабаром вона захворіла і злягла в постіль. Лікарні на новій виселенській ділянці не було і вона лікувалась, чим могла. Котрась із жінок знайшла на цілні якесь зілля, що ніби помагало від усякої хвороби. Степанида пила те зілля і їй наче справді ставало легше. Може, від умовлення самої себе.

Найліпшим лікарем був час, години, дні, тижні і місяці. Найбільшу людську трагедію загладжує час. І Степанида з часом теж почала себе чути краще. Одного вона не могла забути: де поділи її Юхима? Вона не могла йняти віри, що він пропав, бо ж нічого він лихого не вчинив, людини не вбив, та й навіть не виступив проти людини. От хібащо проти влади іноді слово різке сказав. Але хіба тільки він такі слова говорив?

Надією на зустріч із чоловіком жила Степанида. І та надія незбром здійснилась. Одного вечора Степаниду хтось викликав з бараку. Вона, немов передчуваючи радісну вістку, вибігла, як прибирала в своїй халабуді, в самій кохоточці, без платка, хоч була вже осінь і сипали дощі.

— Аркадію, дядьку Драб! — радісно вигукнула Степанида, побачивши біля дверей бараку Драба, закутаного в дощовик. — Звідки ви, як це ви, чи не скажете що про Юхима? Лишенько, в мене ж уже й Гафійки немає.

Степанида синнула Драбові все зараз, бо ж ніколи їй не було нагоди вилити свою душу перед такою близькою людиною, як Аркадій Драб.

— Чув-чув і про Гафійку, і про Юхима, — відповів поважно Драб. — Оце ж і прийшов сказати Вам.

— Заходьте ж до нас та розкажіть.

— Ні, я заходити не буду. Хочу Вам тільки сказати, щоб сьогодні зібратись і перед дванадцятьою ночі виїхали до колодязя, що копається за баракком.

— Чого Кажіть, Аркадію, що з Юхимом? — Степанида просила Драба, як дитина.

— Біля колодязя буде Юхим.

— Юхим? Звідки ж він, Ви дурите мене?

О. Лятуринська

Заспівай, бояне,
вдар по срібних струнах!
У душі — відвага,
в жилах — кров горяча.
Сила плечі тяжить,
випинає груди,
угинає ступні
та на п'ядь у землю.
В задніпровське поле
вийти б Святогором
пошукати чести,
а князеві слави.

— Він утік з ешалону ув'язнених і тепер є тут. А хоче Вас забрати звідси. В Україну, каже, на Вінничину, пробиватиметься. Там ліси, гаї, сади, краще ховатись, як тут. Ну, я не маю часу й небезпечно довго тут. Дивіться, перед дванадцятьою біля колодязя, що за баракком.

Драб, навіть не попрощавшись, обернувся по тих словах від Степаниди й швидко зник у степовій мряці. А Степанида деякий час стояла, роздягнута й розпатлана, біля дверей бараку, пильно дивлячись услід Драбові і їй ввижався Юхим. Такий, як і був раніше: високий, широкий, міцний, з закрученими гострими вусами, з дебелими розмашистими руками. Степанида думала про нього і від тих думок ставало їй тепліше, легше.

**

Ще за якийсь час у „Казахстанській Правді” появилася велика стаття, в якій писалося про появу на цілнинних землях ворогів совєтської влади, саботажників, розкладачів соціалістичного суспільства, дрібно-буржуазних націоналістів, які зуміли пролізти в найменші щілини партійного, урядового і суспільного життя. Говорилося в статті також про кримінальних злочинців, які попролазили в колгоспи й радгоспи на цілні з метою легкої наживи на грабунках, убивствах, спекуляції товарами. В статті кілька разів називалося ім'я Юхима Довбаня, як організатора й ватажка всіх тих антисовєтських „банд”

В колгоспах і радгоспах серед переселенців, почалися поліційні труси, обшуки і арешти. Серед тих, які показували пальцем, хто був підозрілий, кого слід би було арештувати, був Валентин Косов. Він указав і на Степаниду Довбаневу та на Аркадія Драба, що з Нового Виселку приїжджав до Довбаня. Але його доноси були запізни: ні Степаниди, ні Драба вже не було. Вони тієї ж умовленої ночі перед дванадцятьою біля колодязя Довбаневого бараку, відїхали, разом із групою інших новоселів, грузовиком у невідомому напрямі.

А коли минули осінь і зима, і розквітла кучерява, запашна весна, ватаги большевицької міліції й розвідки шукали Юхима Довбаня і інших на їх рідній землі, на Вінничині. Але марні були зусилля червоних шукачів.

Юхим Довбань і його друзі ще живуть і, може, дасть Бог нам доведеться зустрітись ще з ними.

НА РІЧНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ ВІДДІЛІВ

24 і 25 березня, в Ньюарку відбулася річна конференція голів та представників відділів ООЧСУ в ЗДА. Дарма, що сніговія та ожеледь стали були на перешкоді і дехто мусів вертатися вже з дороги: дощ із снігом засліплював шиби авт, вихор збивав з ніг, одним словом, змаг зими з весною ставав загрозою для нормальної комунікації. Усі ці капості погоди відразу забувалися, коли ви увіходили до Народного Дому на Вільям стріт — просторого, вигідного, який уже не раз гостив очусівців, що відбували тут урочисті й ділові наради і з'їзди. Не один представник відділу з периферії нишком знову позаздрив українській громаді Ньюарку, оглядаючи її культурно-громадську цитадель: „От якби нам таку!“... Але часу на докладні оглядини, власне, було мало, — розпочалися ділові наради конференції, яка увесь перший день присвятила звітам відділів і Головної Управи та дискусіям над ними. До звіту президія поклікала відділи Нью Йорку, Пасейку, Філадельфії, Аллентавну і Байону.

Характеризуючи суспільно - політичне тло своєї діяльності, більшість відділів визначала ролю очусівської громади, як активної сили в політично-громадському і культурному житті свого терену. Зокрема, відділ Нью Йорку був ініціатором та організатором антикомуністичних акцій назовні, так як і відділи Чикаго, Дітройту, Філадельфії, Клівленду, Гартфорду, Пітсбургу та інші. Майже всі підкреслювали успіх цьогорічної коляди на Визвольний Фонд. Це свідчить про прихильність до нас громадянства і тому покладає на нас великі зобов'язання перед нашим громадянством” — слушно сказав голова відділу Філадельфії. Особливо наголошувалося ролю Народних Університетів, підкреслено потребу „духової амуніції”, а в зв'язку з цим і konieczність поширення видавничої діяльності ООЧСУ, збільшення передплати „Вісника”, а також поглиблення організаційної праці — поширення мережі відділів ООЧСУ в інших місцевостях скупчення української спільноти та збільшення членства коштом залучення до лав організації українських громадян духово пов'язаних з Визвольним Фронтом, зокрема молоді.

Звіт Головної Управи що до політичних завдань і стратегії зконцентрувався в трьох найрічевіших точках діяльності: утвердження себе і пізнання своїх сил, скасування наклеєних нам, українцям, етикеток, що „ми — не для державного життя” і вироблення національного „єдномислія” до зовнішнього ворога. Корписання у самих собі часто було причиною того, що втрачалось політичні орієнтири, а ворожі голоси, що їх відгомін ішов у світ, не діставали

належної відсічі, не викликали реакції з нашого боку, коли, наприклад, свої таки інтелектуалісти „забивали цвях у тім'я” нашій українській духовості. Видавнича діяльність була важливою ділянкою роботи Головної Управи, зокрема, видання „Історії Русів” з її проєкцією національного думання, що його автор подав у етично-моральних засадах, — поважний вклад у наші українські видання з провідною державницькою думкою. Як представники наукового світу, так і українське громадянство, зустріло появу її прихильно.

Позитивний досвід роботи Народних Університетів і потребу ширення цієї форми вишколу і праці над собою, про який говорилося і в звіті Головної Управи, наочно засвідчила чергова лекція щойно восени відкритого УНУ відділу Ньюарку. На цю лекцію й було запрошено всіх учасників конференції по закінченні жвавої дискусії та обміну думками, які тривали до кінця нарад першого дня. Тема лекції, яку читав економіст, — професор Сітен Гол Університету М. Чировський, була: „Економічні чинники московського імперіялізму”. В досить живій, цікавій і приступній формі, з додержанням доброї міри в статистичному матеріалі, лектор подав свою основну тезу, яка дійшла до аудиторії, як переконливе твердження, що примітивізм московського господарства завжди був одним із імпульсів російської імперіялістичної експансії з найдавніших часів і є їм дотепер в советській імперії. Лекція була зконденсованим поданням частини матеріалів, які були вислідом двохлітніх студій проф. Чировського та в повноті своїй мають повнитися друком в англійській мові вже цього року.

Увечері того ж дня, відділ Ньюарку, як і гостинному господареві, влаштував невелике товариське прийняття, яке пройшло в приємній, культурній атмосфері. Великопісну трапезу було поєднано з коротенькою, але бадьорою і дотепною мистецькою програмою. Конференував голова відділу Ньюарку п. Ю. Кононів, надаючи цій товариській зустрічі щирої теплоти і безпосередности. Добре відомий українському глядачеві артист Анатоль Радванський з успіхом виступав в широкому діапазоні — від ліричних пісеньок до гострої, політично-актуальної сатири. Та й де вже було зберегти великопісну міну! Сміялися щиро й до-схочу, пізнаючи часом і себе в уїдливих дотехах. Кілька пісень в милому виконанні п-ні Івонні Кононів вдало доповнювали програму.

Другий день праці конференції започаткував реферат інж. Є. Маланюка на тему „І. Франко — науковий і громадський діяч”, що був ніби вступом до підготовки відзначення цього року

100 роковин з дня народження велетня українського національного духа. Цей бо ювілей має перетворитися на широку всенациональну маніфестацію української спільноти в ЗДА. Знаний наш поет, Є. Маланюк своїм прекрасним, глибоко-змістовним рефератом віддав поклін І. Франкові, як нашому національному інтелектові, що стоїть поруч Т. Шевченка — могутнього вибуху української національної емоції. Кількома надзвичайно сильними і яскравими штрихами він зарисував слухачам духове обличчя Великого громадянина, мислителя і борця за національну ідею, промовивши усім до серця схвильованими, з душі йдучими словами. І хотілося ще й ще раз у зворушенні схилити голову в найглибшій пошані перед постаттю Великого Каменяря, і мимоволі снувалося в голові:

.....Кожний думай, що на тобі
Міліїонів стан стоїть.
Що за долю міліїонів
Мусиш дати ти отвiт”.

„Радше впадь, але не зрадь!”

Ці слова живо кликали „до праці, за діло святеє” і ділові наради конференції тривали далі, ніби опромінені кличами Великого Ювілята.

Велику увагу учасники конференції присвятили фінансовому звітові Головної Управи за 1955 р., та фінансовим плянам відділів. Фінансовий стан ООЧСУ, хоч і поволі, але помітно і цілком певно оздоровлюється, міцніє; про це наочно свідчить порівняння баянсів організації за останні роки. В центрі уваги дискусії над фінансами стояв плян видавничої діяльності, ліквідація залежності та корективи до фінансових плянів відділів, стверджувалося конечну потребу дальшого зміцнення і розбудови власних матеріяльних фондів ООЧСУ.

Завершенням нарад конференції була доповідь про напрямні праці на 1956 р., в якій голова Головної Управи окреслив зовнішньо-політичну ситуацію та останні події в советській імперії. Політичний сенс тих подій, — сказав доповідач, у тому, щоб подіяти на психіку, в істотному ж бо та імперія не змінилася; виступає криза духовости московсько-імперського керма, його провідної верхівки, що неминуче приведе до збільшення протиімперського тиску, облегчуватиме оформлення національних спротивів в активні політичні сили. Наше завдання — бачити це, не попадати у фаму фальшивих інформацій, активізувати наше суспільно-політичне життя, паралізуючи національний індивідуалізм.

Конференція затвердила бюджет і фінансові пляни відділів, пляни видавничої діяльності, намічено низку заходів по збільшенню мережі відділів і членства та творення нових Українських Народніх Університетів при відділах. В центрі суспільно-політичної праці поставлено відзна-

В. Щербій

ПОЛІТИЧНІ ТАРАНТУЛИ

(Закінчення)

Політичні блудники, вирядивши з почестями консолідатора за чужими глаголами, пробують перед громадою якомсь виправдатись. „Вони не сподівались таке почути”, „ім самим неприємно було”, але... що поробиш, не заборониш же йому говорити. Дехто, розумуючи над кривлянням консолідаторів, обнадіює себе: а може й справді ім було неприємно, може схаменуться. А блудники зараз же ініціюють засідання, на яких словословною молотью болять пробують обконсолідувати за глаголами Марголіна-Ліхтена.

Намагання здорово думаючих протверезити, поражених чужим тарантизмом, відкидаються з подиву гідною ліпшою справою рішучістю. „Або „Або консолідація на ними поданій (чужинцями вирежисированій) базі, або... ті, що на це не хочуть іти — „заколотники, розбивачі”.

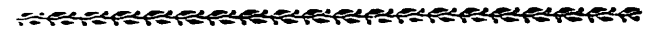
Зачитується голоси в справі консолідації укр. гром.-політичного життя на чужині різних людей, з різних „середовищ”, чи пак „укр. політ. партій”, в тому й декого чесних патріотів. У цих голосах вичувається плачливе моління у стилі фюртського журналіста: — відомого знавця від „великопростірних концепцій”, від „ідеологій”, і т. д. і т. д.

Виникає питання: що змушує їх, співаючи консолідаційну мелодію консолідації ціною зради принципів, поповнювати злочин, допомогати ворогові ще більше упокорювати, ще більше затіснювати ярмо на шиї народу, який дав їм можливість досягнути тих всіх почестей, яких їм ніколи не дасть „чуже отечество”, що вони йому вільно, або невільно служать? Невже вони вірять у навернених рецидивістів?

Для прокажених з цілого світу є відповідні, відгорджені від здорових людей місця.

Українські прокажені еміграційні політики самі відгородили себе від здорової громади своєю не українською та ще „визвольницькою” (конечно) політикою й відкритими заявами про те, що українська еміграція не може мати вирішного голосу в українській політиці, бо... вона (укр. еміграція) перестала бути політичною еміграцією. Приймавши громадянство чужих держав, стала заробітчанською...

Дехто консолідаційними моліннями намагається повернути цих „визвольницьких” політиків з їхнього відокремлення в українську еміграційну гушу.

чення 30-ліття трагічної смерті Голови Держави С. Петлюри та величаві святкування 100-літнього ювілею І. Франка.

Чи це пособить справажній українській самостійницькій політиці на чужині? Це питання в теперішніх наших умовах великої ваги.

Підмічене у „Гарантулах“ в ніякому разі не дає навіть слабих надій на те, що є оудьякі позначки навернення „заблудших“ синів. Навпаки, вони свідомі того, що роблять, вони знають, що блудять, а кинути не можуть. Від підтверджень цих аж рясніє в органах таких, чи таких „партій“ на чужині.

Візьмим перший з краю. Газета „Український Самостійник“ у передовій коментує Чергову Конференцію Організації Українських Націоналістів, яка відбулася на весні 1955 р. Людей, що колись були членами цієї організації, але з мотивів, що їх вияснює хіба рідне Гуляйполе (коли не щось гірше, про що ці люди незакрито вже говорять) вийшли з неї й створили свою „пашківську республіку“, цікавить як конференція потрактувала питання українського національного єдиномисля. Вони цитують з постанов так місце:

„Для успішного ведення властивої зовнішньої політики потрібна загально національна репрезентація, якої немає в українському національному житті за кордоном. В зв'язку з цим є надалі актуальне питання національно-політичного центру за кордоном, який діявби на засадах непохитної самостійницької, визвольницької політики“ (Розд. 4-тий, т. 10.)

Здавалося б, що кожна українська людина, з українським мисленням, заакцептує таке ствердження і таку вимогу в справі єдиного українського національного фронту на чужині. Це ж бо не стоїть на перешкоді ніяким „партіям“, ані їхнім партійним програмам.

Якже сприймають таку вимогу ті власне поражені наші „політики“?

Голова Політичної Ради, створеної „з уповажнення краю“, навіть не приховує того, які завдання має виконати його „середовище“ з того „уповажнення“. До зацитованого ствердження від себе, чи від свого „середовища“ він додає: (дослівно) „Отже резолюція стверджує необхідність загально національної репрезентації, але ставить вимогу, щоби ця репрезентація діяла на засадах непохитної самостійницької політики (підкреслення моє — В. Ш.).

Чому того „голову“ турбує так, а не інакше поставлене питання принципу в зовнішній українській політиці (принцип самостійницької української політики), від якого ОУН ніяк не хоче відмовитись? „Лідер“ „середовища“, створеного „за дорученням“ Краю, вияснює без обиняків: „... полишаємо тут на боці питання якості, яка в нашому випадку будить найповажніші застереження своїх, і на жаль, чужих“... (підкр. В. Ш.).

Сказано ясно. Ось ці „уповажнення краю“. Виконуючи „уповажнення“, робиться по „де-

мократичному“ переворот, грабується майно і ім'я організації, яка стоїть непорушно на самостійницьких позиціях, відбувається „делегатські“ з'їзди (кого ті „делегати“ репрезентували то секрет „уповноважнених“), „демократизується“ український націоналізм і з нових „позицій“ робиться собі (групці відірваних від громади людей) реклама: проповідується... консолідацію!

Адже кожному видно із „програмових“ писань тієї групки, що ніякої консолідації їм не треба. Їдеться про позірне визнання їх, як ще одної політ. „партії“ на чужині. І ПАУК спішить. Запрошує „середовище“ до участі.

„Середовище“ очевидно перше відгукується, поміщує в пресі кореспонденцію ПАУК-у до себе і свою до ПАУК-у... й всім видно, що вони — середовище. „Середовище“ говорить після такого „визнання“ їх партнером про консолідацію. В їхньому розумінні серед сконсолідованих „партій“ перед мають вести очевидно „уповноважені“.

Вони то подають „спасенні“ концепції (а від концепцій вони майстри) до побудови Центральної Ради включно, але... лише „генеральний секретар зі своїм меморандумом на конференцію „на найвищому щаблі“ в Женеві та ще пара „уповноважнених“, яких доповіді, або статті помістило амер. преса варті високої і професійної політики —, все інше то... „шарлятани, що вміють допасуватися до ідеології відповідного середовища“... (Суч. Україна с. 5. лют. 1956).

І стає цілком ясно, чому „шарлятанами“ є всі інші, крім „середовища“ „уповноважнених“. Вони, оці „шарлятани“ пропонують національне єдиномислення, побудову одного політичного центру на чужині, але ставить невідкличну передумову: самостійницької визвольної політики. А це так дуже турбує „голову“ „політичної ради“ (цитовано вище з газети „Укр. Самостійник“).

Тому то інші меморандуми, як були вислані на короткославну конференцію в Женеві (головною Українського Конгресового Комітету Америки, головою АБН) були „шарлятанством“, бо побудовані на невідступних принципах української самостійницької політики, а автори їх „вміли допасуватися до ідеології відповідного середовища“, як кажуть „повноважені“.

Їхняж „ідеологія“ допасовується до оточення, в якому себе єдино „уповажнили“ бути речниками української політики. Вони взялися „демократизувати“ український націоналізм — творити суматоху марксо-націоналізму, перебудувати його на „всесвітських“, чи „вселюдських“ ідеях, відщепити від нього християнізм, проголошуючи релігію устами Лазаря „оп'юмом для народу (з відомого злочасного оповідання, поміщеного свого часу в органі „верхов-

ного тіла" „уповноважених") і... не бути шарлятанами, бути „краєвиками".

Допасування до української ідеології в очах „уповноважених" консолідаторів є шарлятанством—, допасування до чужих умовин є стилем!

Я певен того, що, колиб якісь інші чужі умовини (скажімо еспанські) були кращі на... пособія, вони, ці „демократичні" націоналісти фалангизували б український націоналізм і проголошували б свої консолідаційні пропозиції на відмінних принципах. Свої ж засади „будьдять найповажніші застереження своїх і чужих" (з цитованого „Укр. Самост.").

Колиж насувається питання ще і ще про потребу єдності, об'єднання українських сил на чужині, то відповідь приходить все одна. Так, це конічність, яку ми винні нашій Батьківшині.

Але передумовою її є оте національне єднотемисліє в політиці до ворогів нашої державної волі.

Коли ж українську, ніби, визвольну політику проповідують за допомогою чужих „Соціалістичних Вестників", коли просять „старшого" та ще й „брата" дозволу проводити всенародні плебісцити на своїй території за самостійну державу, або недержаву, коли розконсолідовують українську громаду, кидаючи їй у вічі найважчі образи (ті, що боряться за державу і вмирають за неї то „авантюристи"), коли деморалізують її намаганням перервати чи ненаймцнншу нитку, яка в'яже її з рідним краєм, знищити в її душах релігію, пропонуючи на її місце масонерію, то моління фарисеїв „Боже нам єдність подай" є чимось більше, як глумом.

Висунутий здогад, що пп. Марголіни і інші Ліхтени не їздять отак собі, на запрошення „укр. громадських демократичних комітетів", а „хтось" за тим стоїть не є непідпертий.

Комунікат „Ліги Визволення Народів СССР", кол. відомого Паризького Бльоку ставить завдання: „Нав'язати тісніші зв'язки з еміграціями країн советських сателітів для створення спільного фронту боротьби за визволення своїх народів від комунізму (бідні москвини, поневолені комунізмом - В. Щ.), а також співпрацю з російськими демократичними колами".

„Домагатись співпраці паризького бльоку з Американським Комітетом визволення від большевизму на базі реальної дійсности без огляду на те, прийдуть, чи не прийдуть до співпраці інші партнери". Від українців до Комітету Бльоку обрано п. Созонтова.

Чи потрібний коментар до цього комунікату?

Вони, оці поражені чужим тарантизмом, начеб, українські політики твердо заявляють: будуть співпрацювати з Амер. Комітетом на базі реальної дійсности! Реальна ж дійсність: „плебісцит з непередрішенством, що впливають з „не било, нет і не будет". Чи це не заява

М. К.

ЗАПРИЯЗНИЛИСЯ

(Про польське непередрішенство)

Запросило Товариство Прихильників Української Вивольної Боротьби, яким опікуються люди ЗП УГВР, д-ра Грабика в гості, на розмову з публікою. Реклямовано ту зустріч, так би мовити, представників підпільного Уряду з польським політичним діячем, знаним україножером, ненависником всього українського, дуже голосно. Дібрано й відповідних бесідників з українців, дискутантів: ред. Кедрин, проф. Шанковський, ред. Ю. Дивнич, і ред. І. Рудницький.

В невеликій бічній залі Народнього Дому набилось людей на таке небувале досі видовище. Сенсація! А народ „довнтавну" любить сенсації, скучає за ними. А тут тобі така, будь-щобудь, подія. Люди, які так багато говорили про свою незмінну підпільну легітимність, запросили в гості знаного ненависника українців. Люди, що вважають себе покликаними „відпоручниками краю", удостоїли своєю присутністю звелічити запрошеного гостя. В тому висока політика. Хрущов з Булганіним вибираються до королеви Єлизавети, а ми хоч польського україножера запросили. „Хоч кожух м'ять, аби не гулять". Зустріч на високому рівні!

Поляки, а радше їхня журналістична братія, народ спритний, все шукають, щоб найти якусь хоч маленьку щілину в польсько-українському відтінкові та в неї всунути їхне „од моря і до моря" та заявити свою любов і тугу за „польським" Львовом. Красно говорив пан Грабик, спустивши дещо свої ноти з року 1939. Тоді у нього українців не було взагалі, а в Народньому Домі він натякнув на свої помилки. Деякі Панове, що так тужать за кав'ярною польською „культурою", так милих для них часів Панства Польського, мабуть, пригадували, як то колись нормалізували войовничого хлопа, щоб він не воював проти польського панства. Переважна ж більшість присутніх напружено слухала, куди гне польський політичний діяч. А він дійсно загнув майстерно. Забудьмо, мовляв, минуле, бо в ньому і ми, і ви винні. Ще б пак: польські політики пацифікували, полонізували, збещещували наші храми, а ми не давалися ї, виходить, одинаково винні. Кордони, наспівував дзвінкою польською мовою пан Грабик, то річ неістотна,

про те, що вони свідомо „блудять" і будуть блудити?

Коли ПАУК взявся бути свахою консолідації, то чи бодай в якій мірі брав до уваги оцю реальну дійсність?

про неї нема чого говорити нині. Та й самі польсько-українські відносини можуть укластись в різні форми, розумував він далі. Тут і польсько-українська федерація й конфедерація і всякі імперіялістичні затії є можливі. Нашо нам сушити голову, пробувати розрішити щось — не передрішуймо майбутнього.

За столом Прихильників Визвольної Боротьби др. Грабик повчав хазяїнів, що улаштували цей диспут, як треба боротись за майбутнє. Поляки всі проти підпілля, це ви ще його шануєте, бо, мовляв, мало вам дісталося. Від кого дісталося, гість не сказав. А що він думав хіба вгадаеш. Та й того, що сказав досить. В гостях у прихильників революційної боротьби, прямо в вічі генеральному секретареві й його співробітникам радить: покиньте, хлопці, бавитись з підпіллям й послухайте нашої поради. Хоч і незручно мені було, а не витерпів і обернувся, що на це найстарший на тій імпрезі. А він, ледь посміхаючись, сприйняв те, як належне. Польський політик вів далі. Ви, мовляв, маєте сентимент до Лемківщини й не вмієте дивитись з погляду майбутнього. Сентименти в політиці не мають місця. Ось він, др. Грабик, теж колись мав сентимент до „польської” землі на Поділлі, а, проте, в окопах десь на російсько-польському кордоні, він того сентименту позбувся. Аж гаряче мені стало. Думаю собі, голос як сурмонька, а чортова думонька. Політично, дипломатично і в рукавичках повчає наших політиків позбутися сентименту до правічних наших земель. Говориться про Україну й Польщу, як незалежні, а російсько-польський кордон нагинає до Збруча.

Пан Грабик позбувся своїх сентиментів до обширів Подільської рівнини, а сентименту до західно-українських земель, по цей бік Збруча, ще не позбувся. Він вважає себе львов'янином, радить нам позбутись сентиментів до своїх етнічних земель, або, мовляв, його онук думатиме про Львів не так, як польські політики.

А щоб помагати нашим деяким політикам скоріше визбутися „сентименту” до наших правічних земель, Редактор з „Нового Святу”, який так дуже марить про „польський” Львів, як НРС про „російський” Київ, радить творити польсько-українські товариства понад головами Центрів і політичних організацій. Будемо сходитись, говорити, укладатимемо резолюції, мобілізуватимемо публічну опінію для майбутнього. Очевидно, в тому напрямкові, як то говорив пан Грабик. Польський політик знає, що еміграція не вирішить польсько-української проблеми, але отаким стоваришенням, поза центрами й політичними проводами, надіється дещо спроектувати, а хтось третій з боку допоможе в тому. І буде як по писаному. І це говорилося у вічі людям, що вважають себе теж центром.

Дискусія була дуже чемна, гумово-елястична.

Г. Завадович

ПОВІСТЬ ПРО КИЇВ

Докія Гуменна написала й випустила чергову свою книжку — „Хрещатий Яр” (Київ 1941-43), роман-хроніка, вид. „Слово”, Нью Йорк, 1956, ст. 488. В ній майстерно зобразила безглуздя советської оборонної системи, неорганізованість і безтолковість советської евакуації та жах німецької окупації України в часі другої світової війни. На цьому тлі правдиво відтворила переживання укр., що ненавиділи першого і другого окупанта. Воно нібито прагнуло України; а якої і не розбереш. Часами здається, що такі советської, навіть у складі ССРСР, тільки з розумними і чесними комуністами при владі та з ширшою демократією, без большевицького кривавого терору. Таке щось мерещиться її головній героїні Мар'яні Вересоч і з таких позицій дано оцінки соціально-історичних явищ та окремих героїв. „Кожну систему, і найкращу, можна спаплюжити, як от радянську. Справа не в системі, а в якості тих людей, що її

Згадувано про співпрацю українського підпілля з польським, про їхнє порозуміння. Дискутант вказували, як то люди шанували пана Грабика й підкреслювали, що не легко є наvertати українську спільноту на польське непередрішенство, а ще важче з отією двобічною провиною, про яку говорив гість. Дискутували, треба щось робити, щоб була видимість діяльності.

Чуємо, що не з добра прийшов у гості на „довнтавн” польський політик з „Нового Святу”. Либонь, в Лондоні поляки, з їхніх центрів, пробували зондувати в урядових колах гучноту про перегляд українсько-польських кордонів, наvertаючи на 1939 р. А там їм сказали, що дискутувати над тим немає жадної потреби, а тим більше інтересу, бо правічні земелі своїх український народ нікому не відступить. І ніякі історичні сентименти тут не допоможуть. Факт є фактом. Може тому й надумались шукати зближення не політичного, нічого не передрішуючи, а так собі сходитись, говорити, плутати, морочити, може хтось вплутається в польське непередрішенство. А тоді й росіянам буде легше, бо досі їм не йшло. Ходить їм про те, щоб бодай з еміграції, хоч в уяві, якось на українських землях бути. А що думали ініціатори з революційного центру, коли улаштовували таку публічну політику? Важко збагнути ту політику без нових директив краєвих. Не завидую їм, коли дійшло до такого.

Диспут на тему: „Польсько українська проблема в світлі сьогоднішньої дійсности” закінчився пізенько. Кажуть, що високі політики по трудах ще собі догугарювали, як то годиться, а ми розійшлися. Мило дискутували. Тільки одно забули. Треба б було заспівати в кінці: „Розпрягайте хлопці коні та лягайте спочивать”.

провадять. Справа в чесності" (с. 31), — думає Мар'яна — відображення, сміємо думати, самої Докії Гуменної.

Всі інші персонажі не художні образи, а **портрети живих людей**, киян, з переміненими прізвищами. Кияни у кожному з них упізнають свого знайомого, співробітника, чи взагалі відому їм особу. При чім характерно, що все це: 1) або незадоволена, але все ж просоветська, не вельмисвідома маса, 2) або залишені для інформативної роботи советські виступаючі, 3) або лояльні чи байдужі до всякого режиму обивателі, 4) або несимпатичні нам „малороси“.

Ось перед нами партієць Мирон Березовський, його дружина Льоля та його сестра, комсомолка Женя. Усі незадоволені з советської влади і не хочуть евакуюватися з більшовиками. Але, поспробувавши німців, знову стають советськими патріотами. Такий самий і партієць Михайло Івашко з своєю дружиною Славою, що вступив до партії тільки ради наукової кар'єри. За німців не зумів приховатися, і його „ліквідували“, і т. д.

Далі „советські люди“, як видно, залишені для шпигунської роботи та для утруднення життя українського населення під німцями: Васса-Валентина Ступіна (хоч з характеристикою персонажу не погоджуємося), „тоже укра-советський офіцер Калашніков, лікар-піп Помазанов, і т. д.

Лояльні до всякого режиму обивателі, аби їм було добре: росіянка-українка-фольксдойчерка Галина Полтавченко, колишній петлюрівець Семен Кучерявий, директор дому вчених Гнат Загнибіда (хоч його авторка виставила добрим українцем), кінорежисер Віктор Прудіус (якого письменниця незаслужено наділила позитивними рисами), і т. д.

„Малороси“ за авторкою: інженер авіозаводу Максим, „м'якушка“ Левко Береговий, юнаки Олег і Нарцис, комсомолка Катруся Богданович, що не знайшла собі місця серед законспірованої української еліти і через те, мабуть, і загинула від агентів московського НКВД, художник Шепелич, і т. д.

Якже письменниця говорить про більш свідомих українців, то виставляє їх у Гротескному світі: „просвіта“ Ганна Олександрівна, советський каторжанин, „розхристаний“ і неголений Павло Бадьора, симпатичні з нашого погляду старички Щука, Щучка, і т. д.

Тільки три персонажі знайшли систематичне наświetлення: це письменник Аркадій Відомий (Аркадій Любченко), дружина репресованого професора Оксана Артемівна Тополя, та стара революціонерка, мати Катрусі Богданович, Марія Павлівна. Правда, Гуменна позитивно змальовує, як добрих українців, ще кінорежисера Віктора Прудіуса і директора дому вчених

Гната Загнибіду, з якою характеристикою не погоджуємося, про що зізнавали вище, — і тому зачислили їх обох до притаманної їм соціальної категорії. Як уже згадували, у кожному персонажі легко впізнаємо живу людину з мешканців Києва, — тому легко розшифруємо і ці два „образи“, тим більше, що їх добре знаємо.

Кінорежисер Віктор Прудіус — це, справді, відомий у Києві режисер київської кінофабрики, орденоносець і „премудрий піскар“. Як розумна людина, збагнув, що в Німеччині чи в Європі він не буде „відомим“ чи орденоносцем і тому вирішив вичікувати приходу советів, не заплямувавши себе ніякою співпрацею з німцями, — і через те усунувся від усякої роботи. А що німці з їхньою політикою програють — це було видно всякій вдумливій людині. Письменниця правильно згадала, що він не захотів евакуюватися з німцями і залишився в Києві. Тепер, читаємо в газетах, йому під советами добре ведеться.

Другий персонаж, директор дому вчених, Гнат Загнибіда — більше скомплікована і незрозуміла особа. Перед війною — викладач високих шкіл. Був репресований і зазнав заслання. Повернувшись, знову викладав у високій школі, тільки вже не в Києві, а на провінції. Перед війною евакуював дружину з двома дітьми в глиб Московщини, а сам винирнув за німців у Києві й обіймав ті посади, про які говорить і письменниця. Знаємо, що він не захотів евакуюватися з Києва і зник з дому перед приходом по нього машини. Не розуміємо, чому Гуменна про це замовчала і вмістила його серед евакуйованих. Тепер у пресі про нього нічого не здибаємо. Певно, працює професором у якійсь високій школі.

Не погоджуємося і з характеристикою Васса-Валентини Ступіної. Гуменна змальовує її, як „більшевицького агента“. За це, мовляв, вона і загинула в гестапо. Васирина-Валентина С. може й загинула під такою „пришитою“ їй назвою. Але большевицьким агентом, думаємо, вона не була. Знаємо її дуже добре. Учениця проф. Є. Тимченка, а потім його ж аспірантка в Науково-Дослідчому Інституті Мовознавства УАН, весь час виявляла себе свідомою україною. Після розгрому Академії десь зникла з Києва. Очевидно, рятувала себе від „українського буржуазного націоналізму“. Перед війною знову з'явилася в Києві. Як близькі товариші студентських років, ми завжди говорили одверто. За німецької окупації — так само. Ніколи не проявляла себе советським симпатиком, бо й зазнала від них чимало. Правда, за німців, вона стояла на боці альянтів (Англія, Франція, США), а з ними ніби й на боці ССРСР. Але ненавиділа тоталітарні режими і стояла за демократію. Працювала в одному з відділів

біржі праці і багато врятувала українців від посылки на роботу в Німеччину.

Читач мимохіть запитає: а де ж київські свідомі українці? Бачимо тільки шкурників, запродавців і „малоросів” та анахроністичних ідеалістів з передреволюційних часів. Де та українська еліта, що надавала українського обличчя славетній столиці. Гуменна каже: Всі сили вивезено... Жадного імени, оголили Київ!” (сс. 216-17)

Вивезли, то вивезли, і багатьох; але не всіх. Залишилося багато науковців з Н.-Д. Інститутів УАН, професорів високих шкіл, лікарів, агрономів, інженерів, артистів, журналістів, учителів середніх шкіл і т. п. Всі вони в початках, не знаючи справжніх намірів німців, кинулися відновлювати свої установи та переорганізувати свої колективи від засмічення їх большевиками. Коли згодом вияснилось, що все це від німців заборонене, вони кинулись у всі дозволені щілини і виповнили їх українським змістом. Служили при німцях, але працювали на Україну. Бувши пов'язані з українським національним підпіллям, яке так негативно і в гротесковому стилі зобразила письменниця (Роман Чагир, пані Наталя, пан Андрій, пан Богдан та інші), — вони фактично боролися на два фронти: і проти німців, і проти большевиків. Якщо котрийсь із них „засипався”, то на його місце з'являвся такий самий другий, і т. д. Оце була та **українська еліта**, якої Гуменна не побачила і не показала у своїй книжці.

Не розбираємо питання: Чому? — Нехай читач визначить сам. Але назвемо установи, де купчилась і працювала ця еліта. Багато з неї загинуло, як і друзів з українського націоналістичного підпілля, а багато опинилось на еміграції. Щоб не вражати їхньої скромности, будемо називати тільки установи, а не прізвища.

Насамперед, Національна Рада, що об'єднувала кращі українські сили і так або інакше впливала на українське життя. Коли німці її заборонили, то її функції перебрало на себе українське націоналістичне підпілля, — і координація української роботи ніколи не припинялася.

А робота Обласної Управи, Міської Управи, Районових Управ, Цукроцентралі, ВУКОСпілки, Українського Педагогічного Інституту Українського Театру і т. д. — це ж не робота колаборантів, а робота справжніх українських патріотів. Абож організацію УАПЦ та її боротьбу з Московською чи Автономною Церквою провадили хіба ті „обивателі”, яких подала у своєму творі Гуменна? Хіба ця робота не була корисна для України? Або хіба не українські лікарі організували лікарні і поліклініки Українського Червоного Хреста, і т. д. Цих непомітних героїв, на жаль, не побачила письменниця.

Тому і наświetлення українського життя у „Хрещатому Яру” Гуменної вважаємо **однобічним і некорисним для української справи**.

Нарешті пару слів і про формальні особливості „Хрещатого Яру”.

Письменниця свій твір назвала романом — хронікою. Миж, зважаючи на недолітки твору, ніколи не назвали б його романом. Це по суті мемуарні записи сучасника, скоріше хроніка, ніж художній твір. Зображувані події не об'єднані ніякою сюжетною схемою. В них немає ніякої інтриги, що робила б фабульні моменти цікавими. А копірвання весь час у переживаннях Мар'яни робить книжку нудною, нецікавою, — чому й дочитуєш її тільки з літературного обов'язку.

Др. О. Соколевич

КОНГРЕСМЕН МАЙКЕЛ А. ФІГЕН ПОМІСТИВ У КОНГРЕСОВОМУ РЕКОРДІ ЗДА СТАТТІ ІЗ АБН-КОРЕСПОНДЕНЦІ ПРО КОЕКСИСТЕНЦІЮ ТА ПОЛІТИКУ ВИЗВОЛЕННЯ

Вписи про Україну в конгресовім рекорді ЗДА мають свою вже 45-ти літню історію, розпочато їх в ЗДА 1911 р. сенатським Документом 61-го конгресу, 3-ої сесії.

При нагоді хочу звернути увагу на важливий впис до конгресового рекорду конгр. Майкел А. Фігена з Огайо, відносно запиту АБН-Кореспонденту про політику визволення чи співіснування президентові Кореї Сігману Рі, лорду Р. Ванзіарту, ген. Фулерові, президентові Шотландської Ліги для Європейської Свободи Стюартові та президентові Антикомуністичної Ліги Азійських Народів — Китайської Республіки др. Ку Чангконг. Вислови названих політиків поміщено в жовтневім числі минулого року. Конгр. Фіген вписав їх в **Конгресовім Рекорді 84-го Конгресу ЗДА**, другої сесії, том 102 ч. 53 сторони Ч. Ч. А2621, А2622 й слідуєчі 26 березня 1956 р.

Коли після Женевської Конференції великої чвірки дух Женеві в ЗДА зачав сприяти політиці мирного співжиття з ССРСР, редакція АБН-Кореспондент з Мюнхена в 1955 р. звернулася до вище наведених чільних політичних діячів світу із запитом, яку політику вони пропонують ужити супроти ССРСР: визволення чи співіснування. Президент Рі заявив, що вільний світ мусить бути готовий й охочий до боротьби за визволення поневолених народів комунізмом. Стюарт твердив, що співіснування комунізму й цивілізації є неможливим, президент Ку Чангконг відповів, що політика співіснування доведе світ до атомоові війни, а конгр. М. Фіген заявив, що **АБН мусить надалі залишитися оборонцем НАЦІОНАЛЬНО ВИЗВОЛЬНИХ РУХІВ** поневоле-

них червоною Москвою народів світу.

Ті вписи могли б пройти непомітні коли б непомістила ньюйорська часопись „Дилі Ньюз” з 30-го березня 1956 р. з того приводу добрий коментар свого Вашингтонського кореспондента Джана Одонеля, який критикує неправильні оцінки здетронювання Сталіна, поміщені в американських журналах і пресі, часто сугеровані бувшими советськими перебіжчиками з метою приспати чуйність ЗДА, протиставляючи правдиву оцінку ситуації під цю пору в ССРСР, вписами конгресмена Фігена. Допис подає згадку про даний АБН Кореспондент з жовтня 1955 р. та портрет ген. Фулера зі заміткою, що то автор підручників військової тактики танкових частин, з яких вивчали кадети в усіх військових академіях Англії й ЗДА. Допис кінчається твердженням ген. Фулера, що Кремль зі своїми застрашеним вождями повертається до тактики Леніна, крок назад два кроки вперед, та що Москва зміцнює свій плян світової революції, міняючи тактику, не змінила своєї стратегії, підбиття світу не атомовою бомбою, а поваленням, якому можна запобігти лише визволенням поневолених народів та розбиттям Московської імперії.

В РОКОВИНИ СМЕРТИ Р. ШУХЕВИЧА

Осередок СУМА в Балтіморі ім. 1-го Листопада влаштував 11-го березня для українського громадянства „Святочні сходи́ни”, присвячені вшануванню героїчної смерті сл. п. Ген.-Хор. Тараса Чупринки. Вступним словом відкрив ті сходи́ни секр. осередку д. Б. Войтович, заклинавши присутніх вшанувати пам'ять Героя встановленням з місць та однохвилинною мовчанкою. Змістовний реферат про життя і діяльність Легендарного Командира Української Повстанської Армії виголосив Т. Царик. Не одному із присутніх на залі виступили сльози на обличчі, коли слухали про ту величезну, небуденну роботу праці, яку зробив Р. Шухевич на службі Батьківщині через ціле життя, почавши від юних літ.

Наступною точкою було відспівання революційної пісні всіма присутніми на залі: „Ви жертвою в бою нерівним лягли...”, а український національний, і націоналістично-революційний прапори, що висіли на сцені побіч портрету Ген. Т. Чупринки, нагадували присутнім під якими прапорами Він боровся, а разом з ним і весь український народ, котрий далі продовжує боротьбу за свою самостійність, хоч без свого Командира.

Під кінець д. Ст. Поліщук продеклямував вірш невідомого автора „Ні”. Спільним відспіванням „Не пора” закінчено святочні сходи́ни.

На прохання управи осередку СУМА, в наших

Церквах того самого дня було відправлено Панихиди за Душу Сл. п. Романа Шухевича.

М. Г.

До Редакції суспільно-політичного місячника „Вісник”

В Вашім журналі з місяця січня 1956 р. п. П. Кізко помістив статтю під заголовком „Поет і видавець”, в котрій автор гірким сміхом Гоголя посміявся над долею початкуючого автора, і над його злочасними поезіями.

Зі здивуванням і огірченням запитаю, чому властиво між укр. громадянством знаходяться люди типу п. Собіщупа, котрі рішають судьбу молодих поетів, а зокрема їх поетичної творчости.

Поетична творчість, як і кожна інша мистецька творчість, чи то молодого, ще не виробленого поета, чи мистця, так як і старшого вже визначного, це ж духове надбання цілої нації!

Чи же має той автор і його твори підпадати під примхи і критику зовсім безкритичного видавця, часом навіть людини мало культурної, — але з грошми?

У других народів чи то в Європі, чи в Канаді, чи то в ЗДА є закони, які охороняють авторів і забезпечують їм охорону, на основі дуже строгих законів. Чому наші видавці, видають або не видають твори авторів, чи живих, чи мертвих, нехтуючи всякі авторські права?

У збірнику законів авторського права у тих інших народів, печатання творів автора без його відома, його згоди, і винагородження, називається „Злодійством” і підпадає такий вчи-

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ „ВІСНИКА”

Передплата на рік \$4.00

Передплата на півроку 2.25

Ціна окремого примірника .... .50

Всі передплати, зокрема з Канади, треба надсилати грошевим переказом (моней ордер), або в звичайних листах, на адресу адміністрації журналу.

Банкові чеки й грошеві перекази треба виводити на адресу:

“V I S N Y K”

P. O. BOX 304, Cooper Sta., New York 3, N. Y.
O. D. F. F. U.

Про всякі зміни адреси прохаємо негайно повідомляти адміністрацію, рівночасно подаючи і свою дотеперішню адресу.

Адміністрація.

“ВІСНИК” — ОРГАН ООЧСУ

Редагує Колегія

Головний редактор

I. Вовчук

нок під відповідний карний параграф. У нас же це називається „патріотизмом” і автор повинен бути вдячний за надрукування його „маловартісних творів”!

Чому автор, чи то його спадкоємці (після смерті автора) мають перейти, цілу дорогу пониження, щоб добитися ласки друкування твору, а ще більшого, коли він посміє пригодати про гонорар, котрий йому в кінці немов з ласки, виплачується книжками?!

Як разячий примір, подаю факти б мого власного досвіду.

Видавництво Говерля в Нью Йорку, видало твори мого Батька, Др. Івана Франка. Довідавшись випадково про це, я написала до видавництва листа, в яким звернула увагу видавництва, що після закону охорони авторського права, це право для його спадкоємців триває в державах, які належать до унії, 50 років від смерті автора, і що, згідно з заповітом мого Батька, я є власницею авторського права. Видавництво, яке хоче видавати твори мого Батька є зобов'язане звернутися до мене за дозволом друку, а і прийняти мої умови, що до кількості примірників, форми і авторського гонорару. На мій лист я дістала досить характеристичну відповідь, яку навожу:

„Вельмишановна Пані

Щиро дякуємо Вам за листа, в якому довідуємось, що Ви є дочка бл. п. нашого великого письменника Івана Франка. Справді ми не знали що Ви є в Канаді, але хоч би й знали, то були б видали все те, що ми перевидали з творів Вашого Батька, бо це ж скарб для всіх.

Що до Ваших прав, то ми їх не квестіонуємо, ані не признаємо, бо нас це не інтересує. Всякі права в справі передруків на тому терені в ЗДА ми знаємо і про те перевидавали без всяких „викрутасів”. Робили широко і одверто, і шкода, що Ви скорше того не знали. Одначе, в пошані до Вашої особи ми все зробимо, щоб Ви були вдоволені, бо все ж таки моральне право за Вами”.

Дальше слідує обрахунок виданих творів.

„Ми тому так мало видаємо, бо їх фотографуємо і беремо можливість розпродажі, бо спочатку ми дещо видавали нормальним друком, але це дорожче коштувало, і хочби все продати, ми не мали можливості покрити кошти а фотодрук — дешевше коштує.

Грошей не маємо, бо самі бідні. Говерля — не маленька книгарня, і хоч має багато книжок, то не може їх продати.

Вам можемо вислати по паров (5-10 пр) примірників кожної книжки, які ми видали, а ви там собі продасьте. Інакше не можемо нічого Вам допомогти, бо самі бідні. Булоб добре, щоб ССРСР Вам виплатив гонорар, бо ми з їх видань дещо самі передрукували (Захар Беркут), а вони видають тепер дуже багато творів Вашого Батька.

З пошаною до Вас; підпис”.

Думаю, що дальших коментарів писати зайво, лист говорить сам за себе. А мені прийшлося звернутися до адвоката, за обороною моїх авторських прав.

Анна Франко-Ключко

Торонто 25. марта 56.

—o—

ЗАКЛИК ДО ВСІХ УКРАЇНЦІВ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ

19 листопада, 1954 р. в Лондоні на 69 році життя помер видатний політичний, науковий і громадський український діяч — князь Іван Степан Маріян Токаржевський-Карашевич. На його могилі, заходами його друзів, поставлено тимчасовий дерев'яний хрест з тим, щоб у найближчій майбутності замінити його на камінний нагробний пам'ятник, на який він своєю невтомною працею на користь українського народу, безумовно, заслужив.

Комітет для вшанування пам'яті покійного князя, бажаючи в тому році поставити відповідний пам'ятник — цим звертається до всіх українців у вільному світі зложити свої добровільні грошові пожертви на вищезгадану ціль.

Всі пожертви будуть оголошені в українській пресі і їх належить пересилати на слідуєчі адреси:

Велика Британія:

Ukrainian Publishert, Ltd. 237, Liverpool Rd.
London N. 1.

З. Д. А.:

Vtry Rev. P. Falko, 29, Willson St., Rochester, 5.
N. Y., U. S. A.

Канада:

W. Nemulwskyj, 337, Markham St., Toronto, 3.,
Ont., Canada.

Франція:

„L'Ukrainian”, 26 rye de Montholon, Paris 9e,
France.

Німеччина:

„Shlach Peremohy”, Muenchen, 8., Zeppelin-
strasse, 67., Germany.

Австралія:

Library & Book Supply, 1. Barvon St., Glenroy
9., 9 Vic. Australia.

До ч. 4 — квітень 1956 р.

Авторам, співробітникам і читачам журналу
бажаємо щасливих Свят — Христос Воскрес!

Редакція Вісника

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСНИКА”

Від окремих осіб:

В. Щербій, Детройт,	— \$ 10.-
Р. Почтар, Клівленд,	— \$ 2.-
К. Кухній, Канада,	— \$ 2.-
Д. Лозинський, Перт Амбой,	— \$ 1.-
Л. Куц, Філадельфія,	— \$ 1.-